

1

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет ветеринарної медицини та
біотехнологій імені С.З. Гжицького
Факультет громадського розвитку та здоров'я

Кафедра філософії та педагогіки

БОРИС ЯРОСЛАВ РОСТИСЛАВОВИЧ

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

галузь знань 01 «Освіта/Педагогіка»
спеціальність 011 «Освітні, педагогічні науки»

Науковий керівник

Кандидат педагогічних наук

Якимович О.Н..

Львів, 2024

ЗМІСТ

ВСТУП		3
РОЗДІЛ 1	ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ	6
	ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У ВИЩІЙ ОСВІТІ	
	1.1. Основи інноваційного процесу у вищій освіті: теоретичні аспекти	7
	1.2. Основні етапи інноваційної діяльності у сфері вищої освіти	18
	1.3. Теоретичні підходи та методологія управління інноваціями в освітніх закладах	25
	Висновок до розділу 1.	31
РОЗДІЛ 2	ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙ У ВИЩІЙ	33
	ОСВІТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	
	2.1. Напрямки модернізації як частина інноваційної стратегії вищої освіти	33
	2.2. Сучасні інноваційні технології у вищій освіті	38
	2.3. Європейський вимір розвитку інноваційної діяльності у вищій освіті.	47
	Висновки до другого розділу	54
РОЗДІЛ 3	УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В	56
	СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ	
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ		64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ		67
ДОДАТКИ		75

Актуальність теми обумовлена стрімкими трансформаціями у сфері вищої освіти, що включають удосконалення якості освітніх послуг, інтеграцію комп'ютерних технологій та впровадження нових форм і методів навчання в університетах.

Інновації в освіті – це важливі нововведення, які виникають внаслідок новаторських ініціатив і рішень, що сприяють розвитку освіти і позитивно впливають на усі аспекти навчального процесу.

Термін «інноваційна діяльність» у контексті сучасної вищої освіти можна визначити як цілеспрямоване удосконалення освітнього процесу і організаційно-технологічних аспектів, яке спрямоване на покращення якості освітніх послуг, підвищення конкурентоспроможності навчальних закладів та їх випускників, а також на всебічний розвиток студентів.

Освітні інновації є необхідними і обумовлені глобальними змінами, а також соціальними, економічними, правовими, культурними та політичними процесами, які визначають еволюцію сучасного суспільства.

Основна мета модернізації освіти – створити ефективний механізм розвитку освітньої системи, який відповідає відповідатиме вимогам сучасності, соціально-економічні потребам держави, а також вимоги особистості та суспільства.. Модернізація освіти є інноваційним процесом, що передбачає перетворення освітньої системи для максимально ефективного задоволення освітніх потреб у широкому спектрі спеціальностей, рівнів освіти, навчальних закладів та інформаційно-освітніх ресурсів.

Модернізація освіти має привести до підвищення її якості, відповідної сучасним і майбутнім потребам країни. Внедрение инновационных технологий требует новых образовательных методов, основанных на современных достижениях в сфере обучения.

Освітня технологія – це стратегічне використання різноманітних засобів для досягнення визначених результатів у навчанні, таких як

вдосконалення змісту освіти або підвищення кваліфікації освітян. Сучасні⁴ освітні технології повинні сприяти креативному навчанню та стимулювати творчий розвиток кожного студента.

Модернізація освітньої системи та інтеграція інформаційно-комунікаційних технологій у навчальний процес ставлять перед нами нові виклики щодо якості освіти. Сучасні країни все більше фокусуються на питаннях якості та ефективності освіти, об'єднуючи зусилля для розробки методологій, технологій і інструментів для порівняльних досліджень і створення глобальної системи моніторингу якості освіти.

Останні дослідження свідчать про те, що інноваційною діяльністю у вищій освіті займалися такі науковці, як О. Авдєєв, О. Антонова, Д. Барабась, Ю. Бочарова, Є. Бачинська, Л. Даниленко, О. Дубасенюк, О. Куликова, С. Ніколаєнко, І. Підласий, Є. Сірий та інші. Їхні роботи аналізують актуальні тенденції та особливості вищої освіти в Україні. Також варто згадати внесок І. Артємова, І. Дичківську, Г. Климову, О. Мельникову, В. Паламарчука, Г. Чирву та інших.

Актуальність, теоретична та практична важливість даної теми, а також її недостатнє висвітлення стали підставою для вибору теми дослідження: "Теоретичні засади інноваційної діяльності вищих навчальних закладів".

Метою даного дослідження є вивчення особливостей розвитку інноваційної діяльності вищих навчальних закладів з огляду на можливість впровадження успішних практик в рамках нинішніх реформ. Для досягнення поставленої мети було сформульовано наступні завдання:

- Розібратися з основними концепціями "інновацій" і суттю інноваційних процесів у вищій освіті.
- Виділити головні етапи інноваційного процесу в сфері вищої освіти.
- Описати теоретичні та методологічні основи управління інноваціями в навчальних закладах.

- Обґрунтувати специфіку розвитку інноваційної діяльності у вищій освіті на сучасному етапі.

- Проаналізувати європейський досвід у розвитку інновацій у вищій освіті та можливості його застосування. Об'єктом дослідження є інноваційна діяльність у вищій освіті. Предметом є особливості формування та розвитку цієї діяльності.

Методологія дослідження включає загальнонаукові методи аналізу, порівняння та узагальнення, що дозволили оцінити ступінь наукового опрацювання теми; синхронний аналіз для з'ясування особливостей розвитку інноваційного процесу у вищій освіті; порівняльний аналіз для окреслення структури інноваційної діяльності та вивчення європейського досвіду і можливостей його впровадження.

Структура і обсяг магістерського дослідження. Робота складається зі вступу, п'ятих рисунків, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Список використаних джерел становить 96 позицій. Загальна кількість сторінок – 75.

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

1.1. Концептуальні підходи до інновацій у вищій освіті

В умовах глобалізації світ переживає істотні трансформації, що безпосередньо відображається на освітній політиці нашої держави. Процеси глобалізації охоплюють всі сфери життя, і освіта не є винятком. Українська освітня система сьогодні є результатом багаторічних глобальних перетворень, які почалися з моменту здобуття країною незалежності. Ці трансформації відображають вплив міжнародних тенденцій, інтеграцію в світову освітню спільноту та адаптацію до нових вимог і викликів.

Освіта є важливим фактором, що визначає ступінь розвитку країни, нації та різних спільнот. Від її якості залежить благополуччя людей, рівень духовності та культури в суспільстві, а також темпи економічного, науково-технічного і соціального прогресу. Якісна освіта сприяє формуванню компетентних та конкурентоспроможних фахівців, здатних відповідати на сучасні виклики та робити свій внесок у розвиток країни.

У період глобалізації українська освіта безперервно трансформується і пристосовується до новітніх стандартів. Зокрема, впроваджуються новітні технології та методики навчання, які дозволяють зробити освітній процес більш ефективним та доступним. Поряд з цим, важливу роль відіграє міжнародна співпраця у галузі освіти, яка сприяє обміну досвідом та підвищенню якості освітніх програм.

Також хочемо підкреслити, що освітня політика України орієнтована на забезпечення рівних можливостей для всіх громадян, незалежно від їхнього соціального статусу, місця проживання чи матеріального становища. Це вимагає забезпечення можливості отримати якісну освіту на всіх етапах – від дошкільного до вищого рівня.

Загалом, сучасні глобалізаційні процеси є потужним стимулом для⁷ розвитку української освіти. Вони спонукають до впровадження інновацій, підвищення якості навчання та інтеграції в світовий освітній простір, що у свою чергу, сприяє всебічному розвитку українського суспільства.

Раніше в наукових дослідженнях інновації розглядалися переважно в економічному контексті. В економіці інновація передбачає впровадження нового або модернізованого продукту (товару чи послуги), процесу, нової маркетингової стратегії, організаційного підходу в бізнес-практиці, організації робочих місць або зовнішніх зв'язків компанії. Однак, із розвитком суспільства з'явилася необхідність оцінювати інноваційні зміни у всіх сферах життя, включаючи освіту [70].

Слово «інновація» походить від англійського «innovation», що означає «введення новацій» або нововведення. У масштабному розумінні інновація передбачає нововведення та перетворення в різних сферах на основі нових ідей, винаходів і відкриттів, які зазвичай виникають у процесі наукової діяльності [26].

На початку XX століття з'являється галузь знання під назвою інноватика, що досліджує нововведення, зокрема закономірності технологічних інновацій у промисловості. Педагогічні інновації як окремий предмет почали вивчатися на Заході з 50-х років XX століття. В українській освітній системі інновації почали впроваджуватися з 80-х років у зв'язку з перебудовою освітньої системи.

Історико-педагогічний аналіз інноваційних процесів в освіті свідчить про їх циклічність, коли періоди активних змін чергувалися з періодами спаду. На початку 90-х років відбувся черговий підйом інновацій, орієнтований на радикальну зміну цілей виховання та навчання, з акцентом на розвиток особистості та виявлення індивідуальних здібностей.

Інновації в освіті – це значущі, практично орієнтовані нововведення, що втілюються у нових освітніх процесах. Характерні риси інновацій:

- Орієнтованість на реалізації актуальних педагогічних проблем.

- Вміст нових рішень цих проблем.
- Застосування в масштабній педагогічній практиці.
- Модернізація педагогічних процесів та досягнення нових якісних результатів.

Існують різні бачення радикальності нововведень серед науковців та дослідників, що призводить до розбіжностей у визначенні поняття «інновація». Перший глибокий опис інноваційних процесів надав економіст І. Шумпетер на початку XX століття, досліджуючи «нові комбінації» змін в економічних системах. У 30-х роках Г. Менш і І. Шумпетер представили поняття «інновація», яке означало наукове відкриття у новому продукті або технології. Відтоді «інновація» та пов'язані з нею терміни набули статусу загальнонаукових категорій високого рівня узагальнення.

Терміни «інновація в освіті» та «педагогічна інновація», які використовуються як синоніми, були науково описані і обґрунтовані та впроваджені в педагогічний категоріальний апарат Н.Погрібна в працях «Основи педагогічної інноватики: дослідження теорії інноваційних процесів в освіті».

Педагогічна інноватика є окремою галуззю педагогічної науки, яка має свої власні об'єкт, предмет та методи дослідження. Вона розглядає неологічні, аксіологічні та праксіологічні аспекти поняття «педагогічна інновація». З міркування освітньої діяльності інновація передбачає впровадження нових цілей, змісту, методів та форм навчання й виховання, а також реорганізацію педагогічного процесу [3].

І.В.Артёмов вважає, що інновації в освіті є основним інструментом та шляхом розвитку освітньої системи.

Поняття «інновація» вперше визначив К..Бондарева, О. Козлова, описуючи його як об'єкт, метод або ідею, що сприймається індивідом як нове [8].

Американський дослідник Kulykova, O. вказує що нововведення як «зміну, яка має в собі не тільки зміну матеріалу, але також комплекс змін у

підходах до його практичного застосування». Вони наголошують, що⁹ нововведення є сукупністю змін [96].

Науковець Я. Домбровський вважає нововведення процесом, що починається з зародження ідеї і приводить до змін, які можуть бути прийняті або відхилені споживачами [25].

А.Харківський розглядає педагогічну інновацію як нововведення в науково-педагогічну діяльність, яке змінює технології та зміст навчання і виховання, підвищуючи їх ефективність [81].

Дослідник О.Попова розглядає інновацію як цілеспрямовану, прогресивну та позитивну зміну нематеріальних і матеріальних складових організації, яка сприяє її зростанню, розвитку та підвищенню ефективності. Він підкреслює, що інновації є результатом свідомої та цілеспрямованої діяльності членів організації [65].

Згідно із Законом України «Про інноваційну діяльність», термін «інновація» визначається як нова або вдосконалена технологія, продукція чи послуга, що мають конкурентні переваги, а також організаційно-технічні рішення в адміністративній, виробничій, комерційній чи інших сферах, які значно покращують якість і структуру соціальної сфери [35].

Важливо зазначити, що існуючі в педагогічній науці визначення терміна «інновації» базуються на трьох основних підходах [60].

Перший підхід трактує інновації в освіті як зміни, що базуються на нововведеннях (А. Ніколлс, А.А. Реан, І.П. Підласий та ін.). Основним критерієм інноваційності є новизна, що дозволяє розглядати будь-яке нововведення як інновацію. Оцінка ефективності інновації може варіюватися від «сприяє позитивним змінам у вищій освіті» до «має негативний вплив на освітній процес» [81].

Другий підхід (А.В. Шершун, С.В. П'ясецька-Устич та ін.) розглядає інновації в освіті як впровадження нових цілей, змісту, форми і методів навчання, а також нових підходів до організації спільної роботи викладачів і студентів, що сприяє покращенню освітньої системи, в якій ці інновації

Третій підхід передбачає, що термін «інновація» не охоплює всі види нововведень. Так, М.Даниленко вважає важливим відрізнити поняття «інновація» від «нововведення». З їхньої точки зору, інновація включає впровадження нових елементів у зміст та організацію, тоді як нововведення стосується лише змін в організації процесу [18].

Аналіз різних визначень поняття "інновація" показує, що незалежно від підходу, якого дотримуються науковці, всі вони погоджуються, що основною метою створення та поширення інновацій є модернізація.

Важливо розрізняти поняття «новація» та «нововведення». Під педагогічною новацією розуміється певна ідея, метод, засіб, технологія чи система, тоді як нововведенням є сам процес впровадження та освоєння цієї новації. Концепція "нововведення" часто розглядається як синонім поняття "інновація" [52].

Інновації розуміються у двох аспектах: як явище та як процес. Інновація як явище представляє собою цілеспрямовану зміну технології управління, орієнтовану на заміну її елементів для прискорення та поліпшення виконання завдань. Інновація як процес включає стадії розробки, впровадження, засвоєння і досягнення стабільного ефекту [39].

Аналіз різних визначень поняття "інновація" показує, що незалежно від підходу, якого дотримуються науковці, всі вони погоджуються, що основною метою створення та поширення інновацій є модернізація.

Потрібно вміти розрізняти твердження «новація» та «нововведення». Якщо аналізувати педагогічну новацією тоді розуміємо певну ідея, метод, засіб, технологія чи система, тоді як нововведенням є сам процес впровадження та освоєння цієї новації. Концепція "нововведення" часто розглядається як синонім поняття «інновація».

Інновації можна розглядати як окреме явище і як динамічний процес. Інновація як явище є навмисною трансформацією управлінської технології, спрямованою на заміну її елементів з метою підвищення ефективності та

швидкості виконання завдань. Як процес, інновація охоплює етапи розробки,¹¹ впровадження, освоєння і досягнення стабільного результату.

Інноваційний процес розпочинається з виявлення потреби в змінах у певній сфері освіти, що враховує аналітичну діяльність органів управління освітою, наукових установ, адміністрацій закладів вищої освіти, науково-педагогічних колективів та здобувачів.

Фактори, що обумовлюють необхідність інноваційної педагогічної діяльності, можна поділити на дві взаємопов'язані категорії: об'єктивні та суб'єктивні. До об'єктивних факторів відносяться соціальні, загальнонаукові та педагогічні потреби освітньої практики. Соціальні фактори, зокрема, пов'язані з оцінкою впливу запровадження інновацій на розвиток суспільства. У соціологічній, філософській та педагогічній літературі зазначається, що зміни є постійним процесом, характерним для кожного індивіда та суспільства загалом, показують одну з головних властивостей природи: постійний пошук нового [2].

Соціальні фактори, що стимулюють інновації в освіті, зумовлені тим, що система освіти є відображенням суспільних змін. Рівень її розвитку прямо залежить від загального стану та прогресу країни. Сучасні соціально-економічні трансформації в Україні вимагають радикальної перебудови освітньої сфери, що охоплює як методичні, так і технологічні підходи до навчання та виховання.

Перехід до нових соціально-економічних умов підкреслює важливість конкурентоспроможності різних типів та видів освітніх установ. Конкурентоспроможність цих закладів визначається їхньою ефективністю якості навчального процесу, що досягається завдяки інноваційній діяльності викладачів. У такій ситуації зростає роль і авторитет знань у галузі педагогіки, психології, технологій навчання і виховання, а також філософії та соціології.

Сучасна педагогічна наука тісно взаємодіє з філософією, психологією, біологічними, економічними науками та соціологією. Досягнення в цих

науках створюють теоретичні основи для розвитку нових педагогічних¹² концепцій, теорій і гіпотез, що обумовлюють потребу впровадження інновацій у педагогічну практику [46].

Запровадження інновацій у навчальний процес стало критично важливим у контексті стрімкого розвитку сучасної педагогічної науки. Це пов'язано не лише значним поповненням педагогічної теорії новими концепціями, але й розширенням її меж, що призводить до формування нових напрямів, таких педагогічна технологія, акмеологія, конфліктологія та інноватика. Ці нові області знання стають рушійною силою для вдосконалення освітнього процесу, вимагаючи кардинальних змін у підходах до навчання і викладання.

Поєднання педагогіки з технічними науками спричинило появу нових напрямків, таких як кібернетична, комп'ютерна, математична педагогіка та сугестологія. Сприятливі умови для впровадження інновацій в освіту також обумовлені вимогами університетської практики, основною метою якої є підвищення якості та ефективності навчального процесу [43].

Сучасна педагогічна активно інтегрує філософію, психологію, біологію, економіку та соціологію. Розвиток цих дисциплін створює нові методологічні та теоретичні основи, що зумовлює потребу впровадження інновацій у педагогічну практику.

Сучасний розвиток педагогічної науки створює об'єктивні передумови для трансформації викладацької діяльності через впровадження інновацій. Це відбивається у значному розширенні педагогічної теорії за рахунок нових ідей та виникнення прогресивних напрямів, таких як педагогічна технологія, акмеологія, конфліктологія та інноватика. Виникнення і активний розвиток цих нових галузей сигналізують про кардинальні зміни в підходах до навчання і педагогічної практики [10].

Співпраця між педагогікою та технічними науками призвела до появи нових напрямів, таких як кібернетична, комп'ютерна, математична педагогіка та сугестологія. Для ефективного впровадження інновацій в освіту

важливими є також потреби університетської практики, яка фокусується на¹³ покращенні якості та результативності навчального процесу.

Як свідчать дослідження вітчизняних і міжнародних науковців, ключовим методом підвищення ефективності освіти є інтеграція інновацій. Саме тому більшість країн прагне максимально впроваджувати нові підходи і рішення в освітні системи [53].

Суб'єктивні передумови для інновацій у педагогічній діяльності зумовлені усвідомленою потребою викладачів у розробці та впровадженні нових педагогічних підходів. Ця потреба виникає через специфіку педагогічної праці та сучасні вимоги до освітян, які включають:

- високу культуру та моральність;
- здатність сприймати ідеї новаторства [17];
- вміння прогнозувати майбутні потреби суспільства та підготовку вихованців до цих реалій;
- творчий підхід до педагогічної діяльності;
- високий фаховий рівень і постійне прагнення до розвитку знань;
- ерудицію та соціальну відповідальність [79].

Таким чином, впровадження інновацій у систему освіти обумовлене як об'єктивними, так і суб'єктивними факторами. Інновації повинні бути постійним процесом та інтегральною частиною освітньої діяльності. Вони є ключовим засобом і результатом перетворення як суспільства, так і системи освіти. Інноваційна діяльність викладачів та вихователів включає розробку, адаптацію та реалізацію нових педагогічних ідей та технологій [69].

На основі наведеного, дослідники зазначають, що інновації в освіті функціонують як динамічна система, яка проходить кілька етапів життєвого циклу: від початкового виникнення до розвитку, стандартизації та трансформації. Інноваційний процес у сфері освіти передбачає удосконалення навчальних практик і еволюцію освітніх систем за допомогою нововведень [37]. Цей процес охоплює етапи розробки та впровадження нових компонентів змісту та організації [81].

Для ефективного впровадження інновацій в освіту необхідно¹⁴ проаналізувати їх суть, структуру, класифікацію та особливості, а також оцінити потенціал інноваційного середовища і творчі можливості учасників процесу.

Інноваційні процеси в освіті виникають відповідно до основних закономірностей, які можна розподілити на такі категорії:

- *Структурні*: взаємозв'язок між цілями освітнього процесу та його змістом.
- *Системні*: інтеграція викладання і навчання, об'єднання освітніх, виховних і розвиваючих функцій.
- *Еволюційні*: поступова трансформація освітнього процесу в міру його вдосконалення.
- *Функціональні*: реалізація різних ролей та функцій як викладача, так і студента.
- *Інформаційні*: вплив інформаційно-культурного контексту на складові частини освітнього процесу.

Важливо відзначити, що сучасна педагогічна література демонструє значну різноманітність критеріїв для диференціації інноваційних процесів у вищому навчальному закладі, включаючи джерела, спрямованість, ступінь новизни та продуктивність.

Основні джерела новаторських ідей включають:

- Соціальне замовлення, яке відображає потреби національного, регіонального або міського рівнів;
- Загальні та місцеві регулятивні акти, що встановлюють правила та вимоги;
- Відкриття в різних галузях наук про людину, які надають нові перспективи і знання;
- Дослідно-експериментальна робота в сфері психології та педагогіки;
- Вітчизняний і міжнародний досвід у сфері освіти;

- Робота вчителів і адміністраторів освітніх закладів, спрямована на¹⁵ вирішення криз у педагогічній практиці.

У навчальних посібниках І Артьомова дослідники виділили чотири основні підходи до класифікації інновацій в освіті [3]:

Перша класифікація ґрунтується на інтеграції нововведень у педагогічний процес і включає:

- Інновації в цілях, змісті, методах, прийомах, засобах та технологіях навчального процесу;
- Інновації в організаційних формах навчання та виховної діяльності;
- Новаторські підходи у роботі педагогів та здобувачів.

2. *Друга класифікація* розрізняє інновації за масштабом застосування, виокремлюючи три основні типи:

- Поодинокі та локальні інновації;
- Комплексні інновації, що складаються з взаємопов'язаних елементів;
- Системні інновації, які охоплюють всі освітні установи.

3. *Третя класифікація* базується на інноваційному потенціалі і включає:

- Модифікації відомих і прийнятих практик;
- Комбіновані нововведення (злиття нових і традиційних елементів)
- Радикальні зміни.

Четверта класифікація базується на взаємозв'язку нововведень з існуючими практиками. У цьому підході реалізують такі типи інновацій:

- *Інновація - заміна*, що передбачає введення нових елементів замість старих;
- *Інновації, що припиняють безперспективну діяльність*;
- *Інновації, що включають створення абсолютно нових елементів*, таких як нові навчальні предмети чи новітні педагогічні технології. [64].

Також варто зазначити, що у сфері вищої освіти сьогодні має право на¹⁶ існування особливий принцип варіативності, який дає змогу педагогам самостійно розробляти навчальні процеси, включаючи авторські моделі.

В цьому контексті освіта розвивається шляхом розробки різних варіантів навчальних програм, використання сучасних дидактичних методик для підвищення ефективності та результативності освітніх структур, а також проведення наукових розробок та експериментальне впровадження нових технологічних ідей.

Основною метою інноваційного розвитку освіти є створення умов та механізмів для забезпечення суттєвих змін у системі освіти зокрема [55]:

- Забезпечення якісних трансформацій в освітніх системах і середовищах, що дозволяє людині розвиватися духовно і творчо відносно сучасних вимог;
- Формування умов, що сприяють активній залученості суспільства у процес розвитку освіти;
- Урахування суспільних запитів та можливостей різних груп населення в контексті вищої освіти;
- Сприяння ефективному, конкурентоспроможному та стійкому соціально-економічному розвитку країни;
- Відповідність актуальним трендам розвитку України як основного гравця у глобальних світових відносинах [64].

Інноваційна освіта охоплює сукупність позитивних змін у навичках та методах взаємодії учасників, в управлінській організації освітньої системи, а також у структурі та методах навчального процесу.

Інноваційна діяльність визначається як цілеспрямоване впровадження нововведень у освітні системи різного рівня з метою максимізації якості освіти.

Згідно з науково-педагогічними трактуваннями, інноваційний процес представляє собою систему змін, яка відображає цілі та кінцеві результати даного процесу.

Впровадження інноваційної освіти ґрунтується на педагогічному¹⁷ управлінні, яке забезпечує узгодженість змісту з інноваційними напрямками та підтримує освоєння нововведень педагогами, а також адаптацію усталених практик у вищій освіті.

Оновлення змісту освіти здійснюється через інтеграцію авторських програм та нестандартних педагогічних технологій. Це включає розробку нових програм для вищих навчальних закладів, впровадження різних освітніх планів та впровадження державних стандартів освіти.

Авторські програми викладачів базуються на концепціях, які включають інноваційні елементи, що не мають аналогів у поточній освітній практиці. Таким чином, інноваційний процес у вищих навчальних закладах є складним, швидко змінюваним і високоризикованим, оскільки спрямований на модернізацію освіти з урахуванням вимог сучасного суспільства. Теоретико-методологічний аналіз інноваційної діяльності дозволяє не лише виокремити особливості інновацій у вищій освіті, а й обґрунтувати нову парадигму її розвитку, де акцент робиться на створенні знань, а не на їх простому перенесенні. [63].

Інноваційний процес являє собою творчий цикл., під час якого наукові знання перетворюються на нові продукти, що отримують визнання споживачів [25]. Це процес перетворення наукових ідей в інновації, який можна описати як послідовність подій, що розвивається від початкової ідеї до конкретного продукту, послуги або технології, яка потім впроваджується і розширюється [5].

Незважаючи на те, що інноваційний процес включає етап запровадження нових продуктів або послуг, він не завершується на цьому етапі. Процес триває і після реалізації, завжди вдосконалюючись і ставши максимально ефективним. Інноваційний процес являє собою сукупність засобів і методів, що дозволяють трансформувати наукові відкриття чи ідеї у значущі суспільні нововведення, особливо у сфері освіти [28].

В основі інноваційного процесу в освіті знаходяться діяльність, спрямована на модернізацію навчального процесу через впровадження нових ідей та методів у існуючу систему. Така діяльність вимагає високої педагогічної майстерності і креативності. Особлива роль у даною процесі відведена педагогам-новаторам, від яких залежить успішність змін.

У загальному сенсі, педагогом-новатором є будь-який творчий педагог, який прагне до модернізації своїх методів і підходів. У вузькому сенсі, педагог-новатор — це автор нових педагогічно-освітніх систем, які складаються з взаємопов'язаних технологій і ідей навчання [16].

Всі педагоги, що займаються інноваційною освітньою діяльністю, можуть бути поділені на три групи:

- Педагоги-винахідники, які через власні дослідження створюють нові ідеї.
- Педагоги-модернізатори, що вдосконалюють елементи існуючих систем для досягнення позитивних результатів.

- Педагоги-магістри, які швидко освоюють і ефективно¹⁹ використовують як традиційні, так і інноваційні методи та підходи.

Ці викладачі-науковці створюють інноваційний потік у педагогіці, який збагачує навчальний процес новими технологіями та концепціями, радикально змінюючи підходи до освіти [76].

Інноваційна діяльність є складною та специфічною, що потребує відповідних навичок, знань і здібностей. Тому успішне впровадження інновацій неможливе без участі викладача-новатора, який володіє високим рівнем креативності та дослідницькими навичками [74].

Інноваційні процеси в освіті показує актуальний етап розвитку педагогічної творчості та її інтеграції в освітній процес. Структура інноваційного процесу базується на змісті нововведень, які реалізуються протягом різних проміжків часу, хоча і не завжди завершуються [80].

Інноваційний процес охоплює мету, структуру, завдання, технології та людські ресурси навчального закладу. Наприклад, впровадження комп'ютерів у навчальний процес призводить до змін у професійно-кваліфікаційних вимогах до персоналу, системі контролю та характері роботи.

При проектуванні інноваційної діяльності важливо визначити мету проекту та нову технологію, враховуючи наслідки інновацій для цінностей, в рамках яких реалізується проект. Потрібно зважати на те які цінності реалізуються у наслідку впровадження інновацій, хто більш зацікавлений у їхніх результатах, які пріоритети є досяжними, а які сфери потенційних змін можуть бути недооцінені. Це обумовлено потребою глибокого розуміння та оцінки факторів, що впливають на розвиток інноваційних процесів, а також їх наслідків.

Ефективне проектування вимагає ретельного підбору методів для синхронізації історичних, сучасних і майбутніх аспектів, а також конструктивного оформлення цих взаємозв'язків. Під час впровадження інновацій виникають три основні групи протиріч:

- Протиріччя між нововведеннями та вже існуючими практиками.

- Протиріччя, що стосується глибини змін, тобто чи є дійсно²⁰ інновація в певній сфері освіти [22].

- Суперечності, пов'язані з потребою зміни поглядів і цінностей викладачів через впровадження нових ідей та методів.

- Під час впровадження освітніх інновацій у закладах вищої освіти зазвичай акцентують увагу на організаційних і технічних аспектах, тоді як готовність студентів і викладачів до змін часто оцінюють вже після фактичного здійснення нововведень.

Однак недостатня увага до цих двох ключових аспектів—відсутність готовності до змін з боку педагогів і відсутність підготовленості студентів—може стати значним бар'єром для успішного ведення інновацій у навчальний процес.

Множинні наслідки інновацій: психологічні й технічні аспекти В.Вакуленко зазначає, що хоча нововведення часто сприймаються як безумовно позитивні в контексті освітньої діяльності чи суспільства, не всі з них приносять користь, навіть якщо їх мета є благородною.

Оскільки психологічні та педагогічні чинники відіграють ключову роль у впровадженні інновацій, новатори повинні створити сприятливе психологічне середовище для нововведень, щоб мінімізувати опір і подолати бар'єри на шляху до змін.

У науковій літературі існує безліч класифікацій нововведень, які можуть бути застосовані до сфери освіти:

- Техніко-технологічні інновації, що включають нові виробничі засоби і технології, які зазвичай не викликають негативних очікувань у працівників.

- Організаційно-управлінські нововведення, що стосуються нових організаційних структур, методів управління, прийняття управлінських рішень і контролю їх виконання.

- Соціально-економічні інновації, що передбачають нові²¹ законодавчо закріплені матеріальні стимули і вдосконалену систему оплати праці.
- Правові нововведення, що включають зміни в господарському, цивільному та трудовому законодавстві, а також нові нормативно-правові акти.
- Педагогічно-управлінські інновації охоплюють введення нових підходів до навчання і виховання, створення нових управлінських структур для інновацій та розширення громадського контролю.

Кожен з цих типів інновацій впливає на інтереси співробітників (викладачів), і кожен з них може виконувати різні ролі такі як ініціатор змін, постачальник проблем, розробник нових ідей, інноватор, консультант, координатор, виробник або користувач.

В освітньому середовищі одна й та ж особа, яка є педагогічним новатором, може виконувати кілька з цих функцій одночасно. При цьому її інноваційна роль і функціональні обов'язки можуть варіюватися. Вчені вважають, що ініціатором і реалізатором інноваційного процесу має бути керівник освітнього закладу, чия поведінка повинна відповідати стандартам інноваційного лідерства, прагнучи до створення умов для творчості та таланту.

Основним завданням керівника в інноваційній поведінці є стимулювання працівників закладу до участі в інноваційних процесах. Педагогічна інновація є цілеспрямованим нововведенням, яке реалізується на різних освітніх рівнях і проходить через п'ять етапів, відомих як «життєвий цикл інновацій» Див. рис.1.1.».

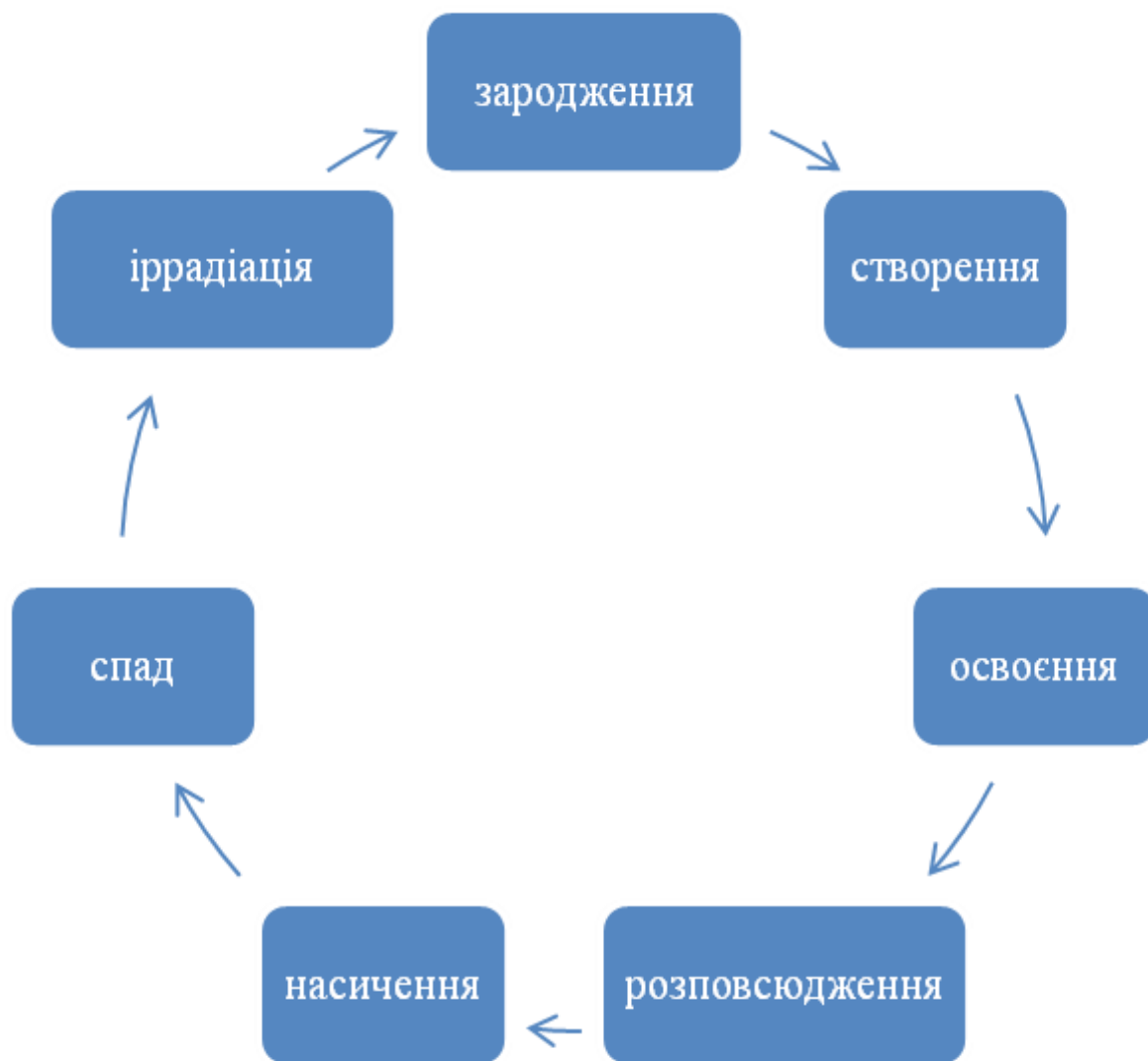

Рис. 1.1 Діаграма життєвого циклу інновацій

Перший етап полягає в започаткуванні нововведення, який охоплює визначення і затвердження потреби у реалізації конкретного інноваційного рішення. Ця потреба може виникати через внутрішні спонукання керівника організації або під впливом зовнішнього чи внутрішнього тиску, наприклад, наказу Міністерства освіти чи змін у процесах самої організації. Зазвичай, стратегічне планування інновацій та аналітичне дослідження їх впровадження здійснюються керівниками, такими як ректор, проректор чи декан, але часто ініціатива щодо нововведень може виходити від педагогів-новаторів або навіть студентів [39].

На другому етапі відбувається створення нововведення, тобто

реалізація нової ідеї у конкретний об'єкт, який може бути як матеріальним,²³ так і духовним проектом [64].

Третій етап включає освоєння нововведення, що передбачає його практичне застосування, доопрацювання та коригування. Цей етап завершується досягненням стабільного ефекту від нововведення, після чого воно стає автономним у своїй діяльності.

Під час освоєння інновації ключовим є акцент на посилення потреби у нових педагогічних концепціях і модернізації методів навчання. Прийняття нововведень суспільством залежить від вибору шляху вирішення існуючих проблем і оцінки можливих майбутніх наслідків.

Варто відзначити, що на рішення суспільства щодо впровадження інноваційних процесів впливають такі чинники:

- Техніко-матеріальні: навантаження на викладачів, соціально-побутові умови, рівень зарплат, сімейні обставини.
- Соціально-психологічні: перевага нових підходів порівняно з усталеними практиками, очікування високих результатів виховання студентів, збільшення кількості педагогічних кадрів, доступність нових педагогічних технологій [62].

Дані фактори не суперечать нововведенням, тому що в їх психологічній структурі відсутні потужні джерела лідерства.

Четвертий етап полягає у поширенні нововведення, яке охоплює широке ведення інновацій у сфері вищої освіти або в освітніх установах загалом [92].

На етапі розповсюдження інновації можуть виникати труднощі, зумовлені численними суб'єктивними та об'єктивними факторами. Основним із них є управлінський аспект: успіх чи невдача інноваційного процесу залежить від того, наскільки керівництво освітнього закладу націлене на підтримку інновацій.

Вибір моделі інноваційної діяльності та стиль управлінської поведінки впливають на те, як саме буде реалізована інновація, що в свою чергу

визначається характером інноваційної ідеї та специфікою колективу²⁴ навчального закладу, який здійснює її впровадження.

Відповідно до типології, запропонованої сучасним дослідником управлінських проблем Є.Бачинською, інноваційна діяльність може реалізовуватися з наступних моделей:

- Модель "Впровадження": відзначається ретельною підготовкою, що включає професійне навчання педагогів, навчання новим методам роботи, а також впровадження відповідних матеріальних і моральних стимулів.
- Модель "Наказ": інновацію ініціює і просуває ректор-керівник закладу освіти.
- Модель "Щеплення": новий елемент додається до вже існуючої інновації.
- Модель "Вирощування": нововведення розглядається як початковий етап, що розвивається разом із колегами, включаючи розроблення ідеї та проекту інноваційних дій.
- Модель "Зрощування": передбачає, що ініціатор інновації концентрується на організації практичної діяльності педагогічного колективу та застосуванні активних методів для впровадження нововведення.

На п'ятому етапі відбувається "насичення" інновацією в у конкретній сфері, що призводить до її широкого впровадження серед педагогічних колективів і в управлінських процесах, а також до її рутинізації.. Даний етап завершується коли появляються схожі нововведень або заміною старих нововведень більш ефективними системами.

У процесі рутинізації інновації в освіті нововведення поступово стає частиною повсякденних практик, перетворюється на звичний елемент і втрачає свою початкову привабливість і новизну [90].

На шостому етапі спостерігається зменшення використання інновацій, що вказує на виснаження можливостей їх застосування в нових умовах або галузях [69].

Останній етап, відомий як іррадіація (лат. *irradiare* – сяяти), не²⁵ характерний для всіх інновацій. Він означає, що, незважаючи на рутинізацію, нововведення не зникає, а продовжує модернізуватися і впливати на розвиток освіти [49].

На цьому етапі може відбуватися стабілізація інновації, що включає продовження її застосування на новому рівні або доповнення її елементами, які створюють щось нове. Це свідчить про те, що кожна інновація потребує вдосконалення для адаптації до вимог навчального процесу в закладі освіти. Проте, якщо інновація має обмежений потенціал, вона може швидко стати рутинною [32].

Отже, наявність або відсутність двох останніх етапів визначається інноваційним потенціалом навчального закладу, що впроваджує дане нововведення. Кожен етап життєвого циклу інновацій має свої специфічні закономірності та протиріччя.

Ці етапи інноваційного процесу потребують належної організації роботи закладу освіти та застосування відповідних методів і організаційних форм процесу [38].

Отже, інноваційна діяльність у сфері вищої освіти є ключовою для оновлення системи освіти навчальних закладів. Вона сприяє розвитку освітньої системи, і результати її впровадження визначаються як структурними, так і змістовими змінами в роботі закладу, що за певних умов можуть призвести до виникнення нових педагогічних практик або повного реформування освітньої системи [12].

1.3 Теоретичні підходи та методологія управління інноваціями в освітніх закладах 26

Протягом історії людства дослідно різноманітні методи управління соціальними та освітніми системами, які відображали характер суспільних відносин та панівні ідеології.

На сучасному етапі розвитку освіти в Україні та світі існує підвищений попит на гуманізацію взаємин, що зумовило активне формування нової управлінської парадигми, заснованої на суб'єктній взаємодії між управляючими та керованими системами [40].

В теорії управління освітніми системами виділяються ключові підходи:

Функціональний підхід розглядає управління університетом як процес, що складається з безперервних і взаємопов'язаних функцій. До основних функцій, які постійно взаємодіють, відносяться планування, організація, мотивація, контроль та оцінка. Кожна з цих функцій є самостійним процесом, проте вони тісно пов'язані між собою і сприяють досягненню цілого університету. Наприклад, процес планування створення стратегічних цілей, які формують основу для діяльності організації, розподілу ресурсів та контролю. Кожна функція містить набір операцій, що залежать від однієї, створюючи цілісний управлінський процес, що оптимізує роботу університету [8].

Системний підхід базується на ідеї, що управління має бути адаптованим до конкретних умов і таких умов, у яких функціонує університет. Цей підхід стверджує, що немає єдиного оптимального способу управління, тому рішення приймаються на основі конкретних ситуацій, враховуючи такі фактори, як економічне становище, стан конкурентного середовища, рівень ресурсів та кваліфікація персоналу. Найефективніший метод управління — той, що відповідає конкретним умовам, тому ситуаційний підхід виконує гнучкість і адаптивність управлінських процесів,

Ситуаційний підхід стверджує, що управління залежить від конкретних умов та ситуацій, у яких функціонує об'єкт. Управління не має єдиного оптимального методу, а варіативність і адаптивність до ситуації є ключовими. Найефективніший підхід — той, який найбільше відповідає конкретним умовам.

Організаційно-діяльний підхід, орієнтований на управління діяльністю університету шляхом визначення пріоритетних завдань, розподілу обов'язків і відповідностей, а також контролю за їх виконанням. Відповідно до цього підходу, кожен співробітник університету має чітко визначені функції та зони відповідальності, а організаційні структури сприяють оптимальному використанню людських і матеріальних ресурсів. Підхід зосереджень на досягненні конкретних цілей, визначені етапи їх реалізації, а також на забезпечення належної координації між додатковими підрозділами університету.

Процесний підхід розглядає управління інноваційною діяльністю в університеті як послідовність етапів, що єдиний інноваційний процес. Основні етапи цього процесу включають планування, впровадження, оцінку та корекцію інновацій. Кожен етап є окремою функціональною частиною інноваційної діяльності, яка створює клітки, запас ресурсів, планує конкретні дії, а також передбачає оцінку досягнутих результатів. Завдяки процесуальному підходу можна забезпечити безперервність і цільність інноваційних змін у закладі, що завершить адаптивність університету до нових вимог.

Компетентнісний підхід спрямований на формування і розвиток професійних компетенцій персоналу, істотно для ефективного впровадження інновацій. У контексті управління університетом це передбачається, що кожен працівник, особливо керівний склад, повинен володіти певним набором компетенцій, включаючи управлінські, аналітичні та комунікативні навички, які сприяють вирішенню професійних завдань. Формування таких

компетенцій дозволяє забезпечити професійний розвиток, гнучкість та²⁸ ініціативність персоналу, що є необхідним для інноваційної діяльності та адаптації до динамічних змін у сфері освіти.

Ці підходи - не є взаємовиключними, а доповнюють один одного [86].

Інноваційні процеси, що сприяють розвитку університету, потребують особливого управління, оскільки університет, орієнтований на інновації, значно відрізняється від того, який намагається зберегти постійний порядок роботи [76].

Інновації в освіті включають внесення змін до цілей, змісту, методів та форм роботи, що робить ці аспекти об'єктами управління в освітній системі, яка функціонує в інноваційному режимі.

Діяльність університету в інноваційному режимі вимагає змін в його освітній системі. Таким чином, управління інноваційними процесами можна розглядати як управління змінами в освітній системі [79].

При запровадженні інновацій в освітньому закладі виникає потреба змінити систему управління. Отже, керування інноваційним процесом включає не лише окремі зміни, але й цілісні комплексні перетворення.

Існують етапи управління інноваційним процесом, які забезпечують розвиток університету через синтез управлінських функцій [16]:

- Розробка концепції управління інноваційними процесами.
- Створення стратегії для управління інноваційним розвитком організації, що охоплює ключові напрями та завдання оновлення освітньої системи [17].
- Визначення сутності інновацій: відбір ідей і проектів, що сприяють розвитку освітньої установи відповідно до її цілей [63].
- Проектування інноваційного процесу, що включає розробку, первинну оцінку та коригування плану розвитку.
- Організація інноваційної діяльності [29].
- Моніторинг і аналіз інноваційного процесу та результатів інноваційної діяльності.

Будь-яка концепція оновлення системи створюється на основі²⁹ детального аналізу існуючих проблем у системі та є стратегічним планом для запровадження нововведень. Інноваційна концепція управління відображає суттєві зміни в структурі, функціях і механізмах управлінської системи, включаючи нові форми, методи та технології управління [10].

Процес створення концепції управління інноваційним процесом в освітній установі включає розробку стратегічного плану, який впроваджує кардинальні зміни в управлінні, забезпечуючи ефективну реалізацію інновацій та цілеспрямований розвиток на основі нововведень.

Етапи створення концепції управління інноваційним процесом у навчальному закладі:

1. Револьюційний аналіз проблем і виявлених змін в освітній системі: [69].
2. Генерація і критичне оцінювання ідей, які можуть вирішити актуальні проблеми.
3. Перегляд місії управління: визначення об'єкта, завдань, бажаних результатів і ідеального стану керованої системи [34].
4. Вибір ідей для концепції управління на основі їхнього теоретичного та практичного обґрунтування та їхньої придатності до реалізації в конкретному закладі [78].
5. Розробка концепції, яка включає ключові аспекти модернізації системи управління інноваційним процесом: кардинальні зміни в структурі керуючої системи (ланки, рівні, суб'єкти управління та їхні взаємини) [41]; визначення функцій осіб та колективних суб'єктів управління; нові механізми реалізації функцій управління; інноваційні форми, методи та прийоми управління.

Прогресивні зміни в системі свідчать про її розвиток і характеризуються збільшенням кількісних та якісних показників. Натомість регресивні зміни, свідчать про деградацію і відмирання системи, включаючи зменшення ефективності, мінімізація діяльності, відсутність сприйняття

нововведень, уповільнення розвитку або його зупинку. Інновації в освіті³⁰ реалізуються тільки через прогресивні зміни, які сприяють та активізують подальший розвиток освітньої системи. [44].

Револьюційні зміни дозволяють досягти значних перетворень за відносно короткий проміжок часу. Вони характеризуються сильним зовнішнім впливом на систему, швидкою переорієнтацією, знищенням старих структур і їхньою перебудовою відповідно до нових, жорстко заданих параметрів. Такі зміни часто супроводжуються матеріальними та моральними втратами, оскільки елементи старої структури можуть заважати створенню нового і не встигають адаптуватися до зміненої системи.

Еволюційні зміни відбуваються відповідно до природних етапів розвитку системи, що визначають їх тривалість та поступовість. Ці зміни забезпечують плавне оновлення та адаптацію структурних елементів системи, що дозволяє зменшити негативні наслідки перетворень. Управління такими змінами вимагає довгострокової стратегії розвитку та внутрішнього впливу на систему [42].

Обидва типи змін — еволюційні та революційні — мають свої переваги та недоліки. У практиці інновацій зазвичай застосовуються зміни обох типів, проте масштабні зміни в соціальній системі часто вимагають еволюційного підходу, а не революційного.

Методологія управління інноваціями в освітніх закладах

Методологія управління інноваціями включає інші методи та інструменти, зокрема:

- Аналіз потреб : дозволяє програму, яка нововведення буде найбільш корисною для освітнього закладу.
- Планування інноваційних змін : формулювання стратегій, цілей і завдань інноваційного розвитку.
- Моделювання інноваційних процесів : створення моделей інновацій, які максимально передбачити можливості ризику та обрати оптимальні стратегії.

- Моніторинг та оцінка : контроль за процесом впровадження³¹ інновацій та оцінка результатів для своєчасного внесення корективу.

- Управління змінами : забезпечення розробки механізмів адаптації та підтримки персоналу під час впровадження нововведень, а також розширення можливого опору змінам.

Важливість інноваційного управління в освітніх закладах

Ефективне управління інноваціями в освітніх закладах дозволяє:

- підвищувати якість освіти, адаптуючи її до сучасних вимог;
- забезпечити конкурентоспроможність закладу;
- формувати творчий підхід до навчання і викладання;
- сприяти розвитку педагогічного колективу та управлінського персоналу.

Впровадження інновацій у навчальний процес потребує стратегічного підходу та належної підготовки кадрів, що потребує підтримки та розуміння з боку керівництва та активної участі педагогічного колективу.

Висновки до розділу 1

1. У цьому розділі детально проаналізовано поняття інновації та сутність інноваційного процесу в сфері вищої освіти. Встановлено, що термін "інновація" походить від англійського слова "innovation", що перекладається як «нововведення». Науковці визначають інновацію як процес або діяльність, спрямовану на створення або вдосконалення продуктів, послуг, технологічних процесів або організацій. Сутність цього поняття може варіюватися залежно від контексту його застосування.

Специфіка інновацій у вищій освіті полягає в трьох основних аспектах: вони завжди спрямовані на вирішення актуальних проблем, призводять до якісно інноваційних результатів освітньої діяльності та викликають зміни у всіх компонентах системи вищої освіти. Розглянуто

основні характеристики інновацій та їх класифікацію, що базується на різних³² чинниках, які впливають на процес формування цієї класифікації.

Проаналізовано основні етапи інноваційного процесу у сфері вищої освіти, який включає перетворення наукових відкриттів або ідей у соціальні та освітні нововведення. Інноваційна діяльність в освіті полягає в оновленні педагогічного процесу, що передбачає внесення нововведень у традиційну систему та вимагає високого рівня педагогічної творчості.

Сформовано схему життєвого циклу інновацій, яка включає наступні етапи: зародження ідеї, створення нововведення, освоєння нововведення, його розповсюдження, насичення інновацією конкретної галузі, спад використання та іррадіація.

2. Проаналізовано основи теорії та методології управління інноваційною діяльністю у закладах вищої освіти. Метою впровадження інновацій є покращення якості навчання та зменшення витрат на досягнення стандартних освітніх результатів. Інноваційний процес у ЗВО формується з окремих автономних інновацій, кожна з яких функціонує незалежно..

Для гарантування якості та результативності інновацій потрібно аналізувати та прогнозувати їх вплив на освітню галузь, конкретний навчальний заклад і психологічний клімат у ньому. Дослідження виявили основні етапи управління інноваційним процесом, а також стадії формування концепції інноваційного менеджменту у закладах вищої освіти.

ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙ У ВИЩІЙ ОСВІТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

2.1. Напрямки модернізації як частина інноваційної стратегії вищої освіти

Модернізація освіти з середини минулого століття стала основним чинником глобального розвитку. Сьогоднішня модернізація значно відрізняється від попередніх хвиль змін, оскільки вона ставить нові пріоритети і переслідує інші цілі.

Сьогодні основна мета модернізації вже не полягає просто в досягненні лідерства чи успіху в конкурентній боротьбі в сфері освітніх послуг. Наразі акцент переноситься на формування інтелектуально розвиненого суспільства та розробку нової освітньої парадигми, яка базується на сучасних наукових і методологічних підходах. Вітчизняний контекст розуміння терміна «модернізація» розрізняє два основні аспекти, які можуть суттєво відрізнятися один від одного.

По-перше, модернізація (modernisation) означає вдосконалення і пристосування до сучасних вимог, а по-друге, надання минулим явищам нового, сучасного вигляду [39].

У випадку України модернізація освіти є не лише частиною економічного підйому, а й критично важливою умовою його успішності. Потреби економіки ставлять на перший план формування системи безперервної освіти, створення незалежної суспільно-державної системи оцінки якості освіти та забезпечення можливості переходу між різними освітніми програмами. Розвиток безперервної професійної освіти також передбачає інтеграцію роботодавців у процес розробки освітньої політики та стандартів якості, що дозволяє краще відповідати динамічним вимогам ринку праці.

У цьому контексті забезпечення доступу до освіти набирає нового³⁴ значення, зокрема через створення можливостей для територіальної, соціальної та академічної мобільності молоді.. Безперервність освіти та підвищення мобільності мають стати ключовими факторами для збереження єдності освітнього простору країни та інтеграції української освіти в міжнародний освітній контекст [86].

Внаслідок модернізації, освітня система повинна перетворитися на привабливу та відкриту для інвестицій ділянки, що є критично важливим елементом соціально-економічного розвитку [31]. Для досягнення інвестиційної привабливості необхідно забезпечити ефективність роботи системи, прозорість фінансових потоків, активну участь громадськості в управлінні освітою, а також незалежну оцінку якості освіти на всіх рівнях. Інвестиції в освіту будуть визначатися насамперед ефективністю бюджетного фінансування, тому впровадження нових фінансових механізмів є необхідним для залучення додаткових позабюджетних коштів. Підвищення кадрового потенціалу освіти, що забезпечить високу якість навчання та впровадження інноваційних освітніх технологій, є основною умовою для інвестування в цю сферу [21].

Залучення молодих і перспективних кадрів в освіту можливе лише за умови конкурентоспроможних зарплат у порівнянні з іншими галузями. Інвестиційна привабливість освіти буде безпосередньо залежати від інноваційного підходу до її розвитку та ефективною інтеграцією наукових, освітніх і практичних компонентів в інноваційну систему[85].

В наш час освіта вже не є головним фактором у процесі соціалізації молоді. Замість цього, значну роль у формуванні моделей поведінки серед підлітків та молоді відіграють засоби масової інформації, комунікаційні технології, популярна культура та реклама [87].

Для покращення взаємозв'язку між ринком освітніх послуг і ринком праці в умовах модернізації слід впроваджувати заходи в наступних напрямках: Див. рис. 2.1

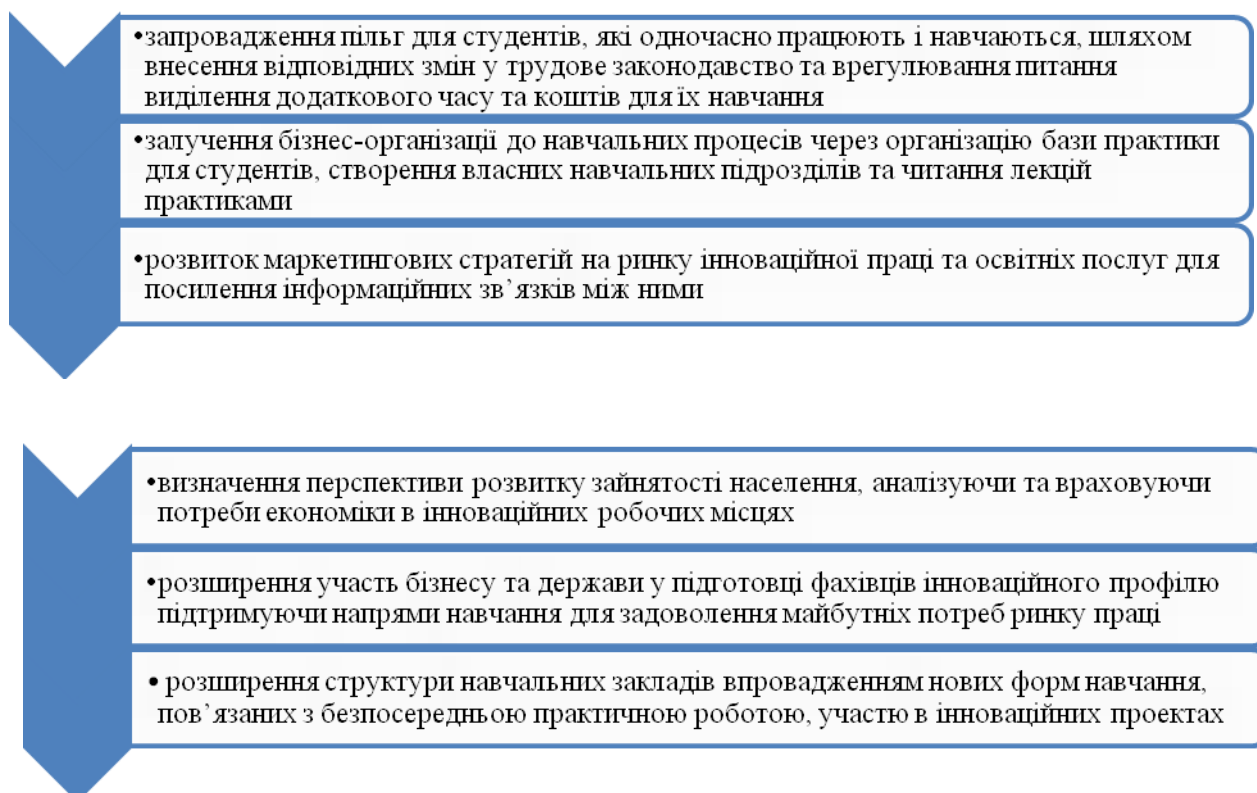

Рис. 2.1. Напрями модернізації

Перший аспект модернізації вищої освіти полягає у підвищенні конкурентоспроможності української освіти на європейському та світовому рівнях [88]. Конкурентоспроможність має стати основним критерієм ефективності та якості, а також головним двигуном змін у цій сфері. У цьому контексті важливим є досвід зарубіжних систем, таких як американська освіта, яка сприяє розвитку стійкої інноваційної економіки [96]. Відомі університети, такі як Гарвард, Йель, Стенфорд, Берклі та Принстон, демонструють високий рівень освіти та прогресивних наукових досліджень.

Другий аспект модернізації освіти зосереджений на пріоритетності освітньої сфери як у державному бюджеті, так і в сімейних витратах [3, с. 24-28]. Суспільство має усвідомити, що інвестиції в освіту не є витратами, а мають бути пріоритетом у сімейному бюджеті, як це практикується в США. Крім того, необхідно сприяти формуванню поваги до благодійності в освітній

сфері, зокрема, великий бізнес має зрозуміти, що інвестування в науку та³⁶ освіту є основою процвітання як самого бізнесу, так і країни в цілому.

Третій аспект стратегії розвитку освіти включає інтеграцію наукових досліджень з освітнім процесом [8]. Важливим є розвиток системи, де освіта стане відкритою та вільною від бюрократичних перешкод, забезпечуючи мобільність для науковців та студентів як з України, так і з інших країн. Це можливо лише за умови довіри до якості та спроможності освітніх установ у встановленні спільних стандартів якості.

Четвертий напрямок модернізації передбачає впровадження механізмів підвищення соціального статусу особистості на основі її здібностей і кар'єрного розвитку. Необхідно подолати існуючу залежність кар'єрного зростання від фінансових можливостей батьків і створити систему доступу до соціально-економічних благ та високих посад на основі рівня та якості отриманої освіти [54].

П'ятий аспект модернізації освіти акцентує увагу на переході до моделі навчання, яка заохочує студентів до розвитку критичного мислення, навчаючи їх, як думати, а не що думати. Мета полягає в зміні підходу до навчання, щоб студенти не просто отримували готові відповіді, а навчалися формувати власні думки.

Результатом зазначеного підходу до навчання має стати розвиток креативності та інноваційного мислення у студентів. Модернізована система освіти повинна ґрунтуватися на стратегії вдосконалення освітнього процесу, враховуючи такі аспекти, як саморозвиток, відкритість, самоуправління, самоорганізація та креативність. Ці чинники повинні забезпечити формування конкретних принципів для розробки навчальних технологій, що включатимуть нестандартні підходи до оцінювання та навчання, сприятимуть професійному становленню та адаптації майбутніх фахівців, а також підвищать якість предметних знань.

Шостий напрямок модернізації передбачає ефективне цілеспрямоване³⁷ управління освітою, яке акцентується на управлінні не окремими особами, а процесами [37].

Основні проблеми освіти повинні бути вирішені шляхом:

1. Досягнення балансу у підготовці педагогічних кадрів за фахом і віком [99].
2. Підвищення заробітної плати педагогів до рівня розвинутих країн.
3. Перетворення системи управління і фінансування освіти на європейські стандарти.
4. Забезпечення сучасної матеріально-технічної бази для освіти.
5. Удосконалення правового поля освітнього законодавства.
6. Оптимізація комерціалізації освітніх послуг та боротьба з корупцією на всіх рівнях [1].
7. Підвищення якості освіти та ефективний громадський і професійний контроль освітнього процесу.
8. Впровадження інноваційних методів і підходів до навчання [65].
9. Підвищення соціального престижу освіти і сприйняття її як інвестиційної частини державного бюджету [63].

Багато освітніх фахівців і теоретиків говорять про необхідність реформування вищої освіти, яка повинна охоплювати модернізацію навчальних програм, методів і принципів для відповідності викликам глобалізації та інформаційного суспільства. Виникає питання про можливість України вдосконалювати власну освіту. На мою думку, існують всі умови для модернізації освіти, і країна має стабільний потенціал для цього. Основним завданням є воля держави та суспільства забезпечити справжні реформи, які не лише імітують модернізацію, а й надають їй реальний зміст змін [92].

Кінцевим результатом наукових досліджень у практичній сфері є методи, що застосовуються в освітній діяльності. На практиці реалізуються методи, розроблені педагогічною наукою, у вигляді адаптованих форм соціологічних законів. Програми практичної діяльності формуються не єдиним способом; існують програми, що базуються на повсякденних знаннях і традиціях, а також на безпосередньому відображенні реальності. Ці програми повинні бути замінені науково обґрунтованими методами, що радикально перетворюють практику та забезпечують ефективність у конкретних життєвих ситуаціях [24].

Розглядаючи близькість до практики, можна виділити дві основні групи методів:

- Методи, які забезпечують систематичну практичну діяльність людей і є фундаментом соціального управління та державної політики, включаючи соціальне прогнозування, програмування, організацію впровадження і застосування соціальних технологій [23].
- Методи вдосконалення практичної діяльності людей, що забезпечують ефективне вирішення соціальних проблем і планування кар'єри, охоплюють активні навчальні техніки, аналітичні, евристичні, проєктивні, ігрові та інноваційні стратегії [50].

Впровадження нових методів у педагогічну практику стає все більш актуальним. Окрім здобуття нових знань і прогнозування майбутнього, педагоги займаються організацією переговорів, вирішенням конфліктів, розробкою соціальних проєктів та формуванням нових команд.

Ці нові завдання потребують використання спеціальних методів і засобів активного навчання [7].

Активні методи навчання (АМН) представляють собою діяльність, в якій особа відносно самостійно, з допомогою викладачів, розробляє засоби і методи вирішення власних проблем, і набуває навички ефективного

використання знань, розумових здібностей, досвіду практичної діяльності та³⁹ взаємодії з людьми.

Концептуальні основи активного навчання були сформульовані філософом, психологом і педагогом Джоном Дьюї (1859-1952) [6]. Дьюї вважав, що метою навчання є формування особистості, здатної адаптуватися до різних ситуацій у умовах вільного підприємництва, і що позитивний вплив на життя кожної людини можна здійснити, піклуючись про її здоров'я і відпочинок з дитинства.

Джон Дьюї стверджував, що справжнє знання можна досягти лише через практичну діяльність, яка здатна внести реальні зміни у світ. Тільки через такі зміни ми можемо підтвердити або спростувати наші знання. Без цього знання залишаються лише теоретичними припущеннями [2].

Дьюї підкреслював важливість практичного підходу в освіті, пропонуючи вирішувати педагогічні завдання через спонтанний розвиток особистості. Згідно з його концепцією, навчання має зосереджуватися на ігровій та трудовій діяльності, де кожна дія учня стає засобом для здобуття знань, особистого відкриття та розуміння істини.

Дьюї вважав, що кінцевою метою навчання є розвиток навичок мислення, які включають здатність до самонавчання. Основними цілями навчання були: вирішення життєвих завдань, набуття творчих навичок, розширення досвіду (як знань, так і методів дії), а також виховання смаку до самонавчання і самовдосконалення. Він вважав, що традиційна система освіти, яка базується на простому накопиченні знань, має бути замінена на навчання через «процес розроблення» [3].

У 50–60-х роках XX століття ці ідеї набули подальшого розвитку, що призвело до створення концепції «Конус досвіду» американського педагога Едгара Дейла. Ця концепція ілюструє, які освітні результати можна досягти, використовуючи різні засоби та носії навчального змісту [64].

На різних етапах розвитку освітніх систем і парадигм застосовувалися кілька ключових методичних (технологічних) підходів до навчання:

• *Практика* - один з найстаріших методів навчання, при якому людина⁴⁰ набуває професійних навичок і вмінь через безпосередню участь у реальних діяльностях. Даний підхід реалізується як для освоєння ремесел у древні часи і в середньовічних майстернях, так і в сучасній освіті через стажування та практики, такі як виробнича, навчальна, педагогічна та переддипломна практики [51].

• *Трансляція матеріалу* - метод, при якому досвідчений викладач передає знання молодшим і менш досвідченим учням про те, як організований світ. У сучасній освіті цей підхід реалізується через лекції, читання книг, дистанційне навчання та участь у майстер-класах [6].

• *Аналіз ситуацій* - метод, що походить з Гарвардського університету і включає в себе розбір і аналіз типових ситуацій. Студенти вивчають реальні сценарії, аналізують їх і пропонують свої рішення, що дозволяє їм розробляти й прогнозувати можливі сценарії розвитку подій.

• *Гра* - метод, що включає групові вправи для розв'язання проблем у змодельованих умовах. Цей підхід не отримав широкого впровадження в радянських програмах підготовки управлінців і керівних кадрів [48].

• *Імітація* - метод, що виник у військовій сфері і включає використання тренажерів, наприклад, для підготовки пілотів. Освіта, особливо бізнес-освіта, швидко адаптувала ці ідеї, що призвело до успіху імітаційних методів навчання. Студенти отримують можливість освоїти професійні навички та інструменти роботи, розвиваючи уявлення про певну сферу діяльності через «симуляцію» або «імітаційну гру».

• *Проект* - один з найефективніших методів навчання, що має багатий досвід. Суть проектного підходу полягає в тому, що учні беруть участь у колективних проектах, спрямованих на вирішення реальних практичних завдань. Працюючи над проектом, студенти вчаться виконувати відповідні завдання, організовувати спільну діяльність і налагоджувати комунікацію в команді.

У процесі проектної діяльності розвиваються такі вміння і навички:⁴¹ рефлексивні навички; дослідницькі вміння; навички командної роботи; управлінські та організаційні навички; комунікативні вміння; а також навички презентації [30].

Активні методи навчання (АМН) не лише передбачають набуття знань і навичок, а також сприяють корекції та іноді глибокій перебудові ціннісних структур особистості, допомагаючи людині адаптувати і перетворювати соціальне середовище, в якому вона живе.

АМН застосовують природні способи освоєння світу, які люди ефективно, хоча і не завжди усвідомлено, використовують на ранніх етапах свого розвитку. Це відбувається до того, як активуються штучні та часто менш ефективні освітні методи і механізми, які можуть уповільнювати потенційно стрімкий процес саморозвитку людини [27].

На сучасному етапі, з урахуванням глобальних тенденцій, активно використовуються методи групової роботи, мозковий штурм, тренінги, інноваційні ігри, розвиток персоналу, соціоінженерні семінари та інші, які ґрунтуються на наступних принципах:

1. *Принцип повного засвоєння нового:* цей принцип передбачає перехід від складного до простого, замість традиційного підходу від простого до складного. Людина спочатку охоплює нову інформацію в її цілісності, а потім розбиває її на прості елементи.

2. *Принцип практичної діяльності:* особа спочатку намагається виконати практичні завдання, а у разі виникнення труднощів отримує чи виробляє знання для їх подолання [57].

3. *Принцип вирощування знань:* знання формуються не шляхом пасивного отримання від викладача, а в процесі самостійного подолання труднощів. Викладач допомагає студенту інтегрувати власні ідеї у ширший науковий і культурний контекст та ознайомитися з різними підходами до розв'язання проблем.

4. *Принцип взаємного навчання*: цей принцип сприяє позитивному⁴² процесу обміну і збагачення учасників взаємодії їхнім унікальним життєвим досвідом [62].

5. *Принцип саморозвитку*: у цьому принципі акцент робиться на самостійне формування програми навчання разом із викладачем та розробку методів вирішення практичних завдань. Мета навчання змінюється, оскільки активні методи формують не лише професійні знання, але й здатність до перетворення соціального середовища, соціальних технологій та інноваційного підходу до життя [9].

Пропонуємо вивчити методи і форми роботи, які сприяють інтеграції цифрових технологій в освітній процес та відповідають сучасним вимогам міжособистісної взаємодії, зокрема завдяки впровадженню передових інформаційно-цифрових рішень. Сучасні інформаційні технології дозволяють створити сучасне освітнє середовище у вищих навчальних закладах, яке відповідає запитам студентів [91]. У режимі онлайн-навчання актуально використовувати наведені нижче сервіси див. рис. 2.2:

Сервіси дозволяють організовувати конференції, лекції, семінари, демонструвати матеріали та обговорювати інформацію в чатах. Зокрема, «Онлайн-конференція» є ефективною формою для ведення активних методів навчання, де студенти можуть готувати виступи на обрані теми, працювати в групах, що сприяє розвитку навичок комунікації, взаємодії та підтримки спілкування. Платформи, такі як Google Meet і Zoom, забезпечують актуальну можливість для онлайн-занять між студентами і викладачами.

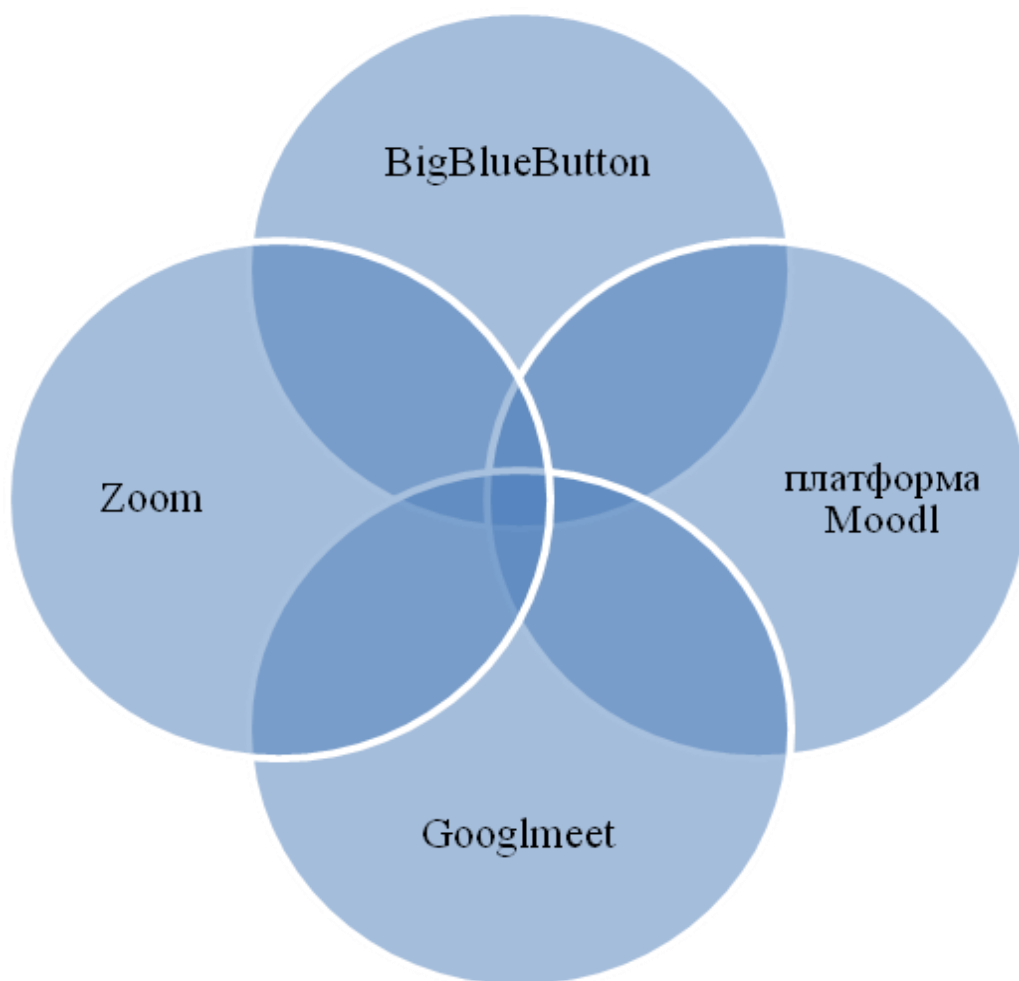

Рис. 2.2. Діаграма сервісів

Окрім цих платформ, для організації взаємодії та зворотного зв'язку можна використовувати програму Mentimeter. Вона дозволяє молодим науковцям створювати презентації в реальному часі, відображаючи результати голосувань та обговорення питань.

Також цікавим сервісом є Learningapps, який підтримує освітній процес у вищих навчальних закладах. Цей інструмент дозволяє розробляти, удосконалювати та зберігати інтерактивні завдання для студентів у ігровій формі, що сприяє закріпленню та перевірці знань і стимулює пізнавальний інтерес студентів (див. рис. 2.3).

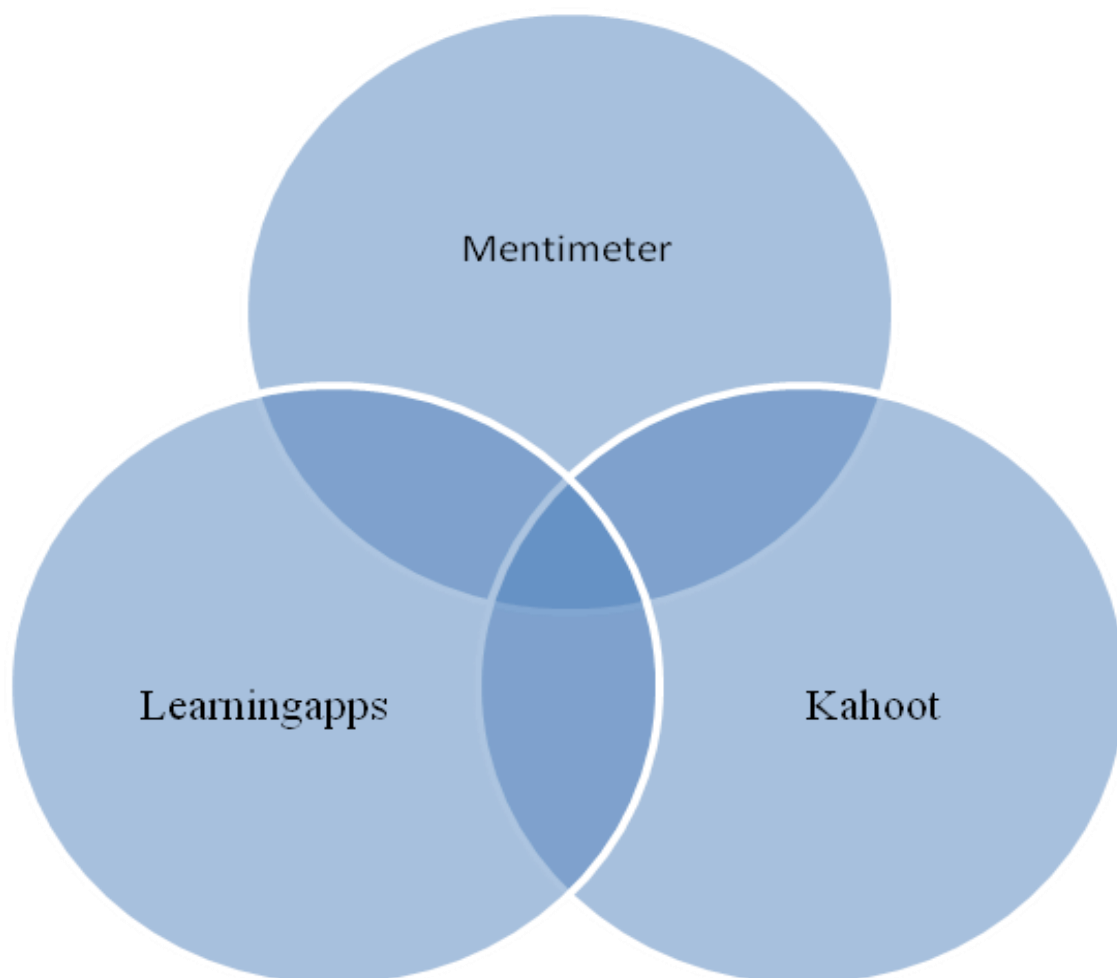

Рис. 2.3. Діаграма сервісів

Сервіс Kahoot є потужним інструментом, що дозволяє використовувати смартфони або будь-які інші технічні пристрої з доступом до інтернету для створення онлайн тестів, опитувань та вікторин. Цей сервіс стає все більш популярним в освітніх установах по всьому світу завдяки своїй зручності та функціональності. Використання Kahoot сприяє активній та відкритій взаємодії між здобувачами освіти та викладачами, а також між самими здобувачами. Це сприяє тому, щоб процес навчання став більш інтерактивним, захоплюючим та результативним.

Однією з головних переваг Kahoot є можливість використовувати його для вивчення теоретичних матеріалів. Завдяки інтерактивним тестам і вікторинам, студенти можуть краще засвоювати нову інформацію, адже такий

підхід стимулює активну участь у навчальному процесі. Крім того, Kahoot⁴⁵ допомагає у закріпленні знань, дозволяючи студентам перевіряти свої знання у формі гри, що робить процес навчання менш стресовим і більш захоплюючим.

Використання Kahoot у виконанні семінарських завдань є ще одним ключовим аспектом. Викладачі можуть створювати різноманітні опитування та вікторини, які допомагають студентам краще зрозуміти складні теми та концепції. Це також сприяє розвитку критичного мислення та вміння аналізувати складні ситуації. Наприклад, під час обговорення кейсів чи реальних ситуацій, студенти можуть використовувати Kahoot для проведення опитувань і обговорень, що сприяє більш глибокому розумінню матеріалу.

Kahoot також є незамінним інструментом для реалізації навчальних проєктів та їх захисту. Студенти можуть використовувати сервіс для презентацій своїх проєктів у формі інтерактивних вікторин або опитувань, що робить захист проєктів більш динамічним та інтерактивним. Це сприяє розвитку навичок публічного виступу та здатність ефективно презентувати свої ідеї.

Контроль результатів навчання та самооцінка досягнень є ще однією важливою функцією Kahoot. Завдяки можливості створення тестів і опитувань, викладачі можуть легко контролювати прогрес студентів та оцінювати їх знання. Студенти, в свою чергу, можуть використовувати Kahoot для самооцінки своїх досягнень, що допомагає їм краще усвідомлювати свої сильні та слабкі сторони та гарувати над їх покращенням.

Таким чином, сервіс Kahoot є важливим інструментом для сучасної освіти, який сприяє інтерактивному, цікавому та ефективному навчанню, а також розвитку навичок, які потрібні для впевненого та успішного професійного та особистого розвитку.

Сьогодні ці сервіси користуються популярністю і застосовуються в багатьох сферах навчання, що дозволяє по-новому організовувати навчальний процес та викликати значний інтерес у навчальному середовищі.

У світовій практиці існує ряд інноваційних навчальних систем, які⁴⁶ набирають популярності в Україні, зокрема:

- Перевернуті заняття, що передбачають самостійне ознайомлення студентів з теоретичним матеріалом онлайн, а в аудиторії проводиться обговорення, розв'язання проблемних завдань, кейсів та дискусій.
- Електронні підручники, які доступні для перегляду на комп'ютерах або смартфонах.
- Інтерактивні підручники, що включають відео-лекції, презентації та аудіофайли, створюються викладачами.
- Масові відкриті онлайн-курси з безкоштовною участю, публічним навчальним планом і відкритими результатами.
- Спеціалізовані комп'ютерні ігри для проходження віртуальної практики або вивчення матеріалу в ігровій формі.
- Мобільні додатки, що містять усі необхідні файли, дані та інформацію для здобувачів, включаючи оцінки, розклад занять, комунікацію з викладачами, електронні підручники та новини ЗВО.

Отож, інтеграція інноваційних технологій у вищу освіту веде до формування сучасного освітнього середовища, яке забезпечує студентам можливості для всебічного розвитку та здобуття різноманітних знань, навичок і компетенцій, необхідних для здобуття високого рівня професіоналізму випускника.

Зокрема, такі технології сприяють розвитку навичок взаємодії з усіма учасниками освітнього процесу та забезпечують вільний обмін інформацією; роботи в команді; пошуку і аналізу необхідної інформації; оцінки і засвоєння нових даних; прийняття рішень у нестандартних ситуаціях; створення сприятливих умов для творчої діяльності та оперативного прийняття рішень; критичного мислення та самоаналізу своїх помилок.

2.3. Європейський вимір розвитку інноваційної діяльності у вищій⁴⁷ освіті.

На міжнародній арені, де процес інтернаціоналізації відіграє ключову роль, концепція європейського виміру в освіті набуває значення через модернізацію освітнього змісту на всіх рівнях.

Цей процес передбачає створення умов для підвищення мобільності здобувачів вищої освіти і педагогів, стимулювання партнерства серед учасників освітнього процесу, а також підтримку спільних культурних та освітніх ініціатив. Огляд європейської стратегії інтеграції вищої освіти дає змогу виділити основні аспекти, що визначають впровадження європейських стандартів у цю сферу, включаючи стандарти якості, мобільність студентів та викладачів, і міжінституційне співробітництво:

- *Європейська орієнтація освіти*, що включає інтеграцію навчальних планів поза національні кордони та відображає принципи єдності в різноманітті.

- *Європейські знання*, які охоплюють вивчення її історії, сучасного стану, культурної спадщини, освітніх систем різних європейських країн і тенденцій розвитку освіти в Європі.

- *Європейський мультикультуралізм*, що акцентує увагу на розумінні багатокультурного характеру європейської спільноти, вихованні поваги до різних культур і забезпеченні рівних можливостей для всіх учнів,

- *Європейські лінгвістичні компетенції*, передбачають вивчення не менше ніж двох європейських мов, підвищення кваліфікації за кордоном і спілкування цими мовами з колегами з інших країн.

- *Європейський професіоналізм*, формується під час навчання і дає можливість працювати в будь-якій європейській країні.

- *Європейська людяність* полягає у визнанні та повазі до прав людини, демократії та свободи.

- *Європейська оцінка якості*, яка є інструментом досягнення⁴⁸ прозорості, достовірності і сумісності у підготовці кадрів у сфері вищої освіти в Європі.

- У рамках Болонського процесу формуються координаційні зв'язки, які в майбутньому дозволять інтегрованим системам з'єднатися в єдине ціле.

Наразі національна освітня система України знаходиться на ключовому етапі свого розвитку. Національна доктрина визнала освіту пріоритетною в державній політиці, відзначивши її як сферу відповідальності і інтересів держави.

Одним з ключових аспектів реформування вищої освіти є інтеграція української освіти у світову освітню систему з урахуванням глобальних тенденцій. Приєднання України до Болонського процесу в 2005 році стало принциповим кроком у розвитку вітчизняної вищої освіти в європейському напрямку.

Перспектива рівноправної співпраці та адаптації всіх європейських освітніх систем, зберігаючи їх унікальність, стала важливим чинником цього вибору. Такий підхід відкриває Україні можливість не тільки інтегруватися в європейську систему вищої освіти, але й активно долучитися до збагачення європейського культурного та освітнього ландшафту, а також підкреслити свої унікальні сильні сторони в освіті.

У контексті Болонського процесу для України існують певні суперечності між питаннями ідентичності та уніфікації. З одного боку, інтеграція систем вищої освіти відкриває Україні нові можливості та перспективи. З іншого боку, важливо зберегти культурну та освітню унікальність країни.

Впровадження рекомендацій Болонського процесу в Україні стикається з кількома труднощами, серед яких:

- Низький рівень визнання першочергового ступеня вищої освіти серед роботодавців;

- Недостатня розробленість законодавчої бази для підтримки⁴⁹ реформ;
- Відсутність додаткового фінансування для оновлення навчальних планів і програм;
- Потреба в радикальному реформуванні умов праці та найму викладацького складу.

Дані запитання можуть бути вирішені на інституційному рівні, зокрема, великими українськими університетами, які вже зарекомендували себе на міжнародній арені та мають достатньо ресурсів для інтеграції стандартів Болонського процесу.

Для успішної інтеграції в Болонський процес університетам необхідна стабільна підтримка з боку держави. Реформа вищої освіти, яка є частиною загальної модернізації освітньої системи, потребує спеціального підходу до впровадження цих змін.

Вища освіта є не тільки складовою частиною освітньої системи, але й поєднує два ключові аспекти: збереження національної ідентичності та розвитку національної освіти, а також генерацію і реалізацію інноваційних ідей, які впливають на майбутнє країни.

Тому важливо знайти баланс між традиціями і інноваціями, адаптуючи їх до специфіки української освітньої системи.

Європейський досвід у створенні та впровадженні освітніх стандартів, а також рекомендації Болонського процесу щодо організації освітніх програм можуть стати основою для переосмислення національної системи підготовки кадрів, ґрунтуючись на компетентнісному підході.

Головною метою є не кількість років навчання на конкретному ступені чи співвідношення обов'язкових і вибіркового дисциплін, а розвиток загальних та спеціалізованих компетенцій, необхідних для успішної інтеграції на ринок праці. Тому, освітні програми самостійно від їх структури та часу існування, можуть бути представлені на експертизу для оцінки відповідності кваліфікаційним вимогам.

На думку М.Лукашук, вітчизняні стандарти для магістрів і⁵⁰ дипломованих фахівців переважно орієнтовані на другому рівні академічної кваліфікації. Це спрямування освітніх програм може виявитися найбільш оптимальним не тільки для України, але й для інших європейських країн, тому що він забезпечує плавний перехід до нової кваліфікаційної структури і враховує особливості національних освітніх систем.

У даному випадку розвиток освітніх систем буде відповідати їхній системній спроможності зберігати рівновагу, самоорганізовуватися і самостійно знаходити нові зв'язки із зовнішнім середовищем на рівні окремих елементів, що унеможливорює нав'язування жорстких структур, які можуть призвести до дисбалансу системи.

Європейська інтеграція освітніх систем включає не лише функціональні, а й змістовні аспекти. Підготовка кадрів в українських вищих навчальних закладах у ряді напрямків відповідає сучасним європейським освітнім стандартам.

Співпраця з європейськими організаціями в рамках таких ініціатив, як проєкт «Налаштування освітніх систем у Європі», є важливою складовою розвитку освітніх процесів. Європейські країни активно адаптують модульні підхід у навчальні плани для підготовки вчителів різного рівня кваліфікації. Модульна система дозволяє переглянути роль дисциплін і їхню взаємодію як всередині модуля, так і між модулями в межах блоку, забезпечуючи логічну послідовність навчального процесу та створення єдиного предметного і проблемного контексту. На відміну від звичної лінійної структури, модульна організація навчальних планів відкриває можливості для гнучкого конструювання одноосібних освітніх маршрутів у границях обраного напрямку.

Міждисциплінарний підхід дозволяє студентам змогу інтегрувати знання з різних областей, готуючи їх до професійної діяльності на стику сучасних спеціальностей.. Це становить суттєву перевагу гнучких освітніх

програм, насамперед в умовах браку кадрів і особливих регіональних потреб⁵¹ у фахівцях певної галузі.

При розробці загальної структури кваліфікацій на міжурядовому рівні в Європі, українські та європейські ЗВО мають можливість співпрацювати у створенні спільних освітніх програм і забезпеченні студентської мобільності, застосовуючи інструменти для порівняння навчальних курсів та кваліфікацій.

Ключові перешкоди, які зазвичай ускладнюють впровадження елементів Болонського процесу в національних системах ЗВО включають:

- *Змістовний бар'єр*, що стосується труднощів у адекватному порівнянні змісту та рівня освітніх програм;
- *Нормативний (законодавчий) бар'єр*, який перешкоджає ефективному впровадженню необхідних реформ.
- *Ресурсний бар'єр*, що передбачає недостатність фінансових коштів і кваліфікованих кадрів для повноцінної модернізації;
- *Інформаційний бар'єр*, який знижує обізнаність потенційних учасників про можливості та перспективи інтеграції в Болонський процес;
- *Мовний бар'єр*, що обмежує участь навчальних закладів, викладачів і студентів у загальноєвропейських або двосторонніх програмах, або знижує їхню ефективність.

Ще однією поширеною побоюванням є те, що уніфікація освітніх систем може загрожувати національним особливостям, стерти їх у загальному міжнародному контексті. Однак, документи Болонського процесу підкреслюють, що ці домовленості є достатньо гнучкими. Вони спрямовані на полегшення доступу до європейської освіти та ринку праці, не завдаючи шкоди національній унікальності освітніх систем.

Структурні зміни в освіті не обов'язково означають зміну її змісту. Натомість, вони відкривають можливості для вдосконалення навчальних курсів, впроваджуючи європейські стандарти в освітній процес і збагачуючи його міжкультурним компонентом.

Ключові механізми реалізації цієї політики включають:

- Академічні обміни для консультування, експертної підтримки та⁵² підвищення кваліфікації викладачів;
- Розробка та тестування пілотних курсів, оцінка їхньої ефективності та потреби;
- Організаційні та адміністративні заходи для інтеграції нових курсів у навчальні плани;
- Активне використання дистанційних технологій навчання.

В Україні не існує системи безперервної вищої освіти. Як і в багатьох пострадянських країнах, фундаментальна наука залишається прерогативою національних академій наук, і відокремлена від навчального процесу в університетах. Тому перехід на європейські стандарти є суттєвою проблемою.

Крім того, забезпечення адекватної кваліфікації бакалавра є складним завданням, оскільки експерти вважають, що навіть за чотирирічного навчання забезпечити достатній рівень спеціалізації та практичної підготовки складно. Важливо також враховувати реформу середньої освіти. У Європі іноземні мови вивчаються вже в школі, тому в університетах не потрібно їх повторювати; студент може вибрати додаткову мову лише якщо вона потрібна для спеціалізації [33].

Формальне впровадження принципів Болонського процесу недостатнє. Необхідно забезпечити прозорий і суворий контроль якості освіти, зокрема в сфері ліцензування та акредитації. В Україні ці процеси давно впроваджені, але мають недоліки і потребують постійного удосконалення. Хоча вимоги до експертизи зросли, якість залишає бажати кращого. Болонський процес спонукає переглянути принципи контролю якості освіти відповідно до міжнародних стандартів, що позитивно вплине на підготовку студентів [83].

Сучасна вища освіта вимагає змін у змісті та структурі навчального процесу. Технічні нововведення змінюють технологічні процеси, управління ними та підготовку фахівців. Зміни в економічному середовищі потребують переорієнтації фахівців на нові сфери діяльності та кар'єри.

Створення європейського простору вищої освіти може значно⁵³ підвищити мобільність та конкурентоспроможність наших українських громадян. Однак соціально-економічні виклики в Україні, такі як безробіття та низькі заробітні плати, можуть стимулювати посилене міграційне русло в пошуках кращих можливостей, що призведе до серйозного витоку інтелектуального потенціалу з країни. Для ефективного впровадження освітніх реформ відповідно до Болонських угод Україні буде необхідно не лише забезпечити інтенсивний економічний розвиток і формування нових робочих місць, але й реальне гарантування права молодих людей на перше робоче місце, яке наразі часто залишається лише формальним зобов'язанням [54].

Основні бар'єри для реалізації принципів Болонської конвенції включають невідповідність навчальних програм між європейськими університетами, складнощі з отриманням віз та дозволів на роботу для студентів і науково-педагогічного персоналу, а також відсутність єдиного додатку до диплому, який би визнавався і використовувався у всіх країнах-учасницях конвенції.

Головним з принципів Болонського процесу є активна участь здобувачів в управлінні якістю освіти. Документи Болонського процесу підкреслюють, що студенти повинні брати участь в організації та змісті освіти в університетах та інших навчальних закладах.

Студентське самоврядування в Європі функціонує незалежно від адміністрацій вузів та міністерств освіти, активно розвиваючись. В Україні ж воно залишається недостатньо ефективним через низьку мотивацію студентів і відсутність державного фінансування [48].

Немаловажним фактором для активної участі українських вишів у європейських програмах є подолання мовного бар'єру. Знання іноземних мов, яке раніше вважалось лише ознакою загальної культури, тепер має також практичне значення. Без володіння хоча б однією європейською мовою участь у інтеграційних заходах стає практично неможливою. Це стосується

студентів, викладачів, науковців та організаторів освіти. Вивчення іноземних⁵⁴ мов у вузах, незалежно від спеціалізації, є ключовим для особистісного розвитку майбутніх фахівців [83].

Університети повинні забезпечити студентам та аспірантам можливість вивчення іноземних мов на рівні, достатньому для участі в академічних мобільностях. Однією з перешкод для участі ЗВО у Болонському процесі є організаційні труднощі.

З урахуванням цих факторів і необхідності подолання існуючих труднощів, українська система підготовки персоналу має потенціал не лише інтегруватися в європейський освітній простір, але й сприяти його вдосконаленню [76].

Висновки до розділу 2

1. Цей розділ детально розглядає сучасний розвиток інновацій у вищій освіті, виокремлюючи ключові напрямки модернізації, які можуть допомогти в подоланні актуальних проблем у цій сфері. З'ясовано, що успішна модернізація освітньої системи України вимагає активної участі громадськості, органів місцевого самоврядування та державної влади. Це сприятиме розвитку української освіти на основі національних традицій та вирішенню пріоритетних завдань.

2. Підсумовуючи результати досліджень, можна зробити висновок, що впровадження інноваційних технологій у вищих навчальних закладах сприятиме виникненню нових навчальних систем, підвищенню інноваційного компоненту в змісті, формах і методах навчання, а також появі педагогічних інновацій, які суттєво змінюють методи викладання та комунікації. Зазначено також посилення ролі комп'ютерних і телекомунікаційних технологій у керуванні навчальним процесом. Головною метою впровадження інноваційних технологій є створення умов для розвитку студентів та формування їх професійної компетентності.

3. Розроблено інноваційні методи та форми навчання, спрямовані на⁵⁵ діджиталізацію освітнього процесу, забезпечуючи нові можливості для міжособистісної взаємодії за допомогою сучасних інформаційно-цифрових технологій.

3. Вивчено ключові законодавчі акти європейського освітнього простору, що дало змогу виявити особливості розвитку інноваційної діяльності в європейських вищих навчальних закладах і визначити можливості адаптації їхнього успішного досвіду. Визначено ключові позиції, що характеризують інтеграцію європейських принципів у вищу освіту України, а також виявлено основні проблеми імплементації болонських рекомендацій та запропоновано шляхи їх вирішення.

УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сучасні процеси глобалізації, посилені цифровізацією, зростанням впливу різних соціальних інститутів та змінами економічних систем, де більше впливають на застосування нових управлінських підходів у системі вищої освіти, як на світовому рівні, так і в Україні. Реформа вищої освіти, орієнтована на загальносвітові тенденції, повинна виконувати поєднання економічних факторів, аналіз історичних особливостей розвитку університетів, дослідження в галузі технологічних підприємств та нових стартапів. Віщі навчальні заклади мають відповідальну роль науково-технічних центрів та активно впроваджувати знання на практиці. Ключовим призначенням інноваційного розвитку університетів є мобілізація джерел фінансування та збільшення прямих інвестицій, при цьому зберігаючи економічну стабільність установи. У рамках Стратегії розвитку вищої освіти на 2021–2031 рр. виділено переваги, зокрема: розширення автономії університетів, удосконалення механізмів розподілу бюджетних коштів, зміцнення співпраці науки з бізнесом, покращення кадрового складу та інтеграція української освіти до європейського простору[6]. Стратегічні цілі розвитку системи вищої освіти України на найближче десятиліття включають забезпечення ефективної управлінської взаємодії на регіональному рівні, співпрацю з ринком праці та забезпечення якості освіти. Інноваційний розвиток економічних систем базується на трьох ключових факторах: новаторських ідеях, досягнення поставлених цілей через технологічне оновлення та інтерактивні та зовнішні умови розвитку. Досягнення інноваційного розвитку вищої освіти залежить від узгодженого нормативно-правового середовища, наявності гнучкої внутрішньої організаційної структури, розвиненого інноваційного менеджменту та можливостей інтеграції наукових наук [10].

Можливість розгляду цього питання зумовлена потребою у створенні

нових моделей та управлінських механізмів у системі вищої освіти, які сприяли прискоренню інноваційного розвитку на національному рівні.

Управління інноваційною діяльністю є ключовим чинником конкурентоспроможності та важливою складовою системи управління вищою освітою. Сучасна трансформаційна модель вищої освіти потребує наперед усунення дисбалансів в організаційних структурах та запровадження якісної системи управління науковим та інноваційним розвитком. Це дозволяє комплексно відрізняти різні види діяльності та ефективно взаємодіяти із зовнішніми партнерами. Методологія управління інноваційним розвитком у закладах вищої освіти спирається на системний підхід, що враховує впорядковані зв'язки між компонентами системи та пропозиції, що зміни в одному елементі впливають на інші та на структуру загалом. Як показано на схемі, формування цілісної системи інноваційного розвитку закладу освіти залежить від постійної координації трьох основних складів: наявності спеціального підрозділу в організаційній структурі закладу, який забезпечує трансфер знань, інновацій та розробок, сприяння комерціалізації послуг та запровадженню наукоємних виробництв (рис. 3.1).

Рис. 3.1 Особливості інноваційного розвитку закладу вищої освіти [5; 6].

Екосистема інноваційного розвитку закладу вищої освіти (ЗВО) — це⁵⁸ складний організаційний комплекс, який об'єднує ресурси, процеси та взаємодії, спрямовані на створення, розповсюдження та комерціалізацію знань і технологій. Основні елементи такої екосистеми включають генерування нових ідей, трансфер знань та розробок, а також комерціалізацію знання через наукоємні виробництва. Розглянемо кожен із цих аспектів детальніше.

1. Генерування нових ідей

- *Наукові дослідження і творчі проєкти:* ЗВО виступають центром дослідницької та інноваційної діяльності, яка спрямована на генерацію нових ідей і підходів. Ці процеси включають фундаментальні та прикладні дослідження в різних галузях, результати яких можуть переростати в інноваційні проєкти.

- *Інноваційна культура та підтримка креативності:* Важливим фактором є розвиток творчої атмосфери серед студентів та викладачів. Це досягається через проведення конкурсів, хакатонів, семінарів, які сприяють ідеям та їх втіленню.

- *Співпраця із зовнішніми партнерами:* ЗВО залучають до своєї діяльності фахівців із різних галузей, що дозволяє генерувати ідеї на перетині дисциплін. Такі міждисциплінарні підходи часто стають джерелом інноваційних рішень.

2. Трансфер знань та розробок

- *Центри трансферу технологій:* ЗВО створюють спеціалізовані центри, які займаються передачею знань та технологій у різні сфери економіки та промисловості. Ці центри забезпечують ефективне впровадження інноваційних розробок у реальний сектор.

- *Спільні проєкти з бізнесом та промисловістю:* ЗВО співпрацюють з підприємствами та організаціями для проведення наукових досліджень, що сприяє обміну знаннями та їх ефективному впровадженню у виробництво.

• *Інкубатори та акселератори стартапів:* У ЗВО створюються⁵⁹ спеціалізовані інкубатори, які допомагають студентам і дослідникам розвивати свої ідеї до рівня комерційних продуктів, а також отримувати підтримку у вигляді наставництва, ресурсів і фінансування.

3. Комерціалізація знання та наукоємні виробництва

• *Підтримка стартапів і підприємництва:* ЗВО створюють умови для перетворення наукових знань на комерційні проекти, що дає можливість відкривати стартапи та бізнеси. Це може відбуватися через спеціалізовані програми, що готують студентів до підприємництва та сприяють їхньому розвитку як молодих підприємців.

• *Ліцензування та патентування:* ЗВО активно займаються патентуванням нових технологій, які можуть бути передані на комерційній основі. Ліцензії на використання технологій стають джерелом доходу для університетів та сприяють поширенню інновацій.

• *Наукоємні виробництва та співпраця з індустрією:* Створення наукоємних виробництв на основі розробок ЗВО сприяє інтеграції науки в промисловість. Це дозволяє переводити інноваційні ідеї на стадію масового виробництва, забезпечуючи економічне зростання та розвиток технологій.

Екосистема інноваційного розвитку ЗВО створює умови для зростання і розвитку інноваційних ідей, забезпечує їх передачу в різні сфери економіки, а також сприяє їх комерціалізації. Така екосистема не лише покращує освітній процес, але й перетворює ЗВО на важливий центр економічного та соціального розвитку, здатний впливати на конкурентоспроможність регіону та країни в цілому.

Як відомо в плані заходів на 2021–2023 роки для реалізації стратегії інноваційного розвитку, оптимальними є розширення технологічного трансферу, підтримка науково-дослідної діяльності закладів вищої освіти та покращення навчальної та підприємницької інфраструктури. Ці заходи сприяють стимулюванню інновацій на етапі проектів, а також активізації співпраці між університетами та бізнесом [5]. згідно з Глобальним

інноваційним індексом, у 2021 році Україна посіла 49 місце серед 131 країни,⁶⁰ увійшовши до економічної групи «дохід нижче-середній». Хоча за показником «освіта» Україна зайняла 33 місце, її позиції ослабли в категоріях створення нових знань, реєстрації корисних моделей, зручності початку бізнесу та регуляторної політики. Оскільки інновації є ключовими для економічного розвитку, критеріями для цього стають інститути, людський капітал, наукові дослідження, інфраструктура, інвестиції, зв'язки, а також створення та розширення знань [7]. Таким чином, зміцнення співпраці між освітніми закладами, бізнесом і державним сектором може суттєво покращити ін.

Інноваційні зміни в організаційних структурах закладів вищої освіти необхідно охоплювати всі управлінські рівні. Управлінськими суб'єктами виступають усі сторони, залучені до проекту, які беруть участь у прийнятті рішень та участі у розробці й реалізації стратегії розвитку. До них традиційно належать адміністративні органи навчального закладу (ректорат, вчена рада) та спеціалізовані підрозділи (навчальний відділ, центр якості освіти, відділ моніторингу), які мають значний вплив на якість управління інноваційною діяльністю [9]. Інноваційна діяльність у закладах вищої освіти орієнтована на створення оригінальних наукових і освітніх продуктів, послуг та результатів, що формують комплекс інноваційних змін, актуальних для всієї організації та її співробітників. Така діяльність включає соціальні трансформації та пов'язана з різноманітними взаємопов'язаними діями, спрямованими на досягнення певних цілей у межах заданого бюджету та визначених часових рамок [11]. Ключовим аспектом розвитку інноваційного потенціалу закладу вищої освіти є критерії, що враховують спрямованість, рівень новаторства, масштаб змін, тривалість процесів та джерела фінансування. До сучасних моделей інноваційного розвитку можна віднести підприємницькі університети, технопарки, технополіси, кластери, матричні структури, коворкінг-центри тощо. Основою інноваційного розвитку вищої освіти є підприємництво, потужне управлінське керівництво, фандрайзинг та

диверсифікація фінансових ресурсів, а також прагнення до постійних⁶¹ перетворень і вдосконалення. Швидкість і характер інноваційного розвитку в закладах вищої освіти різняться залежно від країни та залежать від таких чинників, як фінансова підтримка, взаємодія з державними установами та громадськими організаціями, що надають консультаційну, правову й інвестиційну допомогу. Економічні та соціальні вигоди від створення підприємницьких університетів та технопарків на регіональному рівні дозволили розширити стратегічні можливості, покращити спеціалізацію та підвищити ефективність економічної діяльності. Коворкінг-центри, на відрахування від підприємницьких університетів, зосереджені на комунікаційному зв'язку, підтримці професійних співтовариств, надання послуг у сфері досліджень і розробок, а також інформаційні підтримки через аутсорсинг. Разом із традиційними дослідницькими центрами створюються гібридні моделі, які сприяють скороченню розриву між академічними дослідженнями та потребами індустрії.

Використання бізнес-моделей у процесі управління інноваційною діяльністю в системі вищої освіти має значний потенціал, у тому числі через впровадження інформаційних управлінських систем, які підвищують ефективність збору, аналізу, інтерпретації, збереження та пошуку інформації. Стратегії управління у сфері вищої освіти вже зазначили численні зміни та модернізації, але для досягнення найкращих світових стандартів потрібні подальші дослідження.

Ключові показники готовності до реалізації інновацій у системі вищої освіти включають:

1. Генерування нових знань та компетенцій як основа для розвитку підприємницької діяльності;
2. Реалізація професійного потенціалу кадрового складу закладів вищої освіти;
3. Налагодження взаємодії між університетами та бізнесом, розвиток соціальних комунікацій;

4. Участь університетів у регіональних програмах розвитку як⁶² розробників і виконавців;

5. Розробка та впровадження нових технологій підготовки фахівців, інноваційних методів навчання та сучасних освітніх програм.

Підприємницькі університети відрізняються в системі вищої освіти здатністю постійно генерувати нові технологічні рішення, послуги та підтримку інноваційної екосистеми країни, активно співпрацюючи з державними установами. У зв'язку з цим важливо продовжувати орієнтувати наукові дослідження на потреби економіки, розробляючи ефективні механізми комерціалізації наукових результатів, а також сприяти взаємодії бізнесу й держави в галузі наукових інновацій, створенню конкурентоспроможної продукції та зміцненню кадрового потенціалу в закладах вищої освіти. Серед основних бар'єрів для інноваційного розвитку національної системи освіти можна виділити види внутрішніх механізмів саморозвитку, які протидіють загальним тенденціям, низький інтерес бізнесу та стейкхолдерів до співпраці, а також інертність освітньої системи.

Результати дослідження показали, що для ефективного управління інноваційною діяльністю в закладах вищої освіти необхідно системно впроваджувати підходи до інноваційного розвитку, зокрема через формування підприємницької культури, співпрацю зі стратегічними партнерами та проведення досліджень у сфері управління інноваційною та інфраструктурою. На державному рівні необхідно посилити зв'язки закладів вищої освіти з місцевими органами освіти; створити дієві механізми взаємодії між університетами, бізнесом та державними установами; надати підтримку закладам, що розвиваються за моделлю підприємницького університету, за рахунок надання ресурсів, грантів та застосування фінансових інструментів. Також важливо продовжувати вдосконалення нормативно-правової бази для забезпечення сталого розвитку системи вищої освіти України. Подальші дослідження мають бути спрямовані на розробку конкретних інструментів та механізмів для структурних змін у системі вищої освіти.

1. У процесі написання кваліфікаційної роботи було проаналізовано основні підходи до визначення поняття «інновація» та сутності інноваційного процесу у ЗВО. Визначено ключові характеристики інновацій та проаналізовано суспільно-політичні, соціально-економічні та культурно-освітні чинники, що впливають на розвиток інноваційної діяльності в українських вищих навчальних закладах, що дало змогу сформулювати основні підходи до розуміння поняття «інновація».

Згідно з першим підходом, інновації в освіті в більшості розглядаються як зміни, що базуються на нововведеннях, які пропонують нові рішення або технології для покращення навчального процесу. Цей підхід, підтримуваний такими дослідниками, як А. Ніколлс, А.А. Реан, І.П. Підласий та іншими, визначає інноваційність через призму новизни.

У даному контексті нововведення є синонімом інновації, оскільки основним критерієм є саме наявність нових ідей або методик, які відрізняються від традиційних підходів. Це означає, що будь-яке нове рішення або технологічне вдосконалення, яке не було раніше застосоване, може вважатися інновацією.

Оцінка ефективності таких інновацій здійснюється через їхній вплив на освітній процес. Вона може коливатися від «позитивного впливу на освіту», що означає, що нововведення покращує якість і ефективність навчання, до "негативного впливу на освітній процес", коли нововведення викликає проблеми або ускладнення у навчальному середовищі. Важливо зазначити, що оцінка результативності інновації повинна бути комплексною, враховуючи як короткострокові, так і довгострокові результати впровадження нововведень у навчальний процес.

Другий підхід до розуміння інновацій в освіті, представлений такими дослідниками, як Ю.К. Бабанський, В.А. Сластьонін, Л.С. Подимова та іншими, фокусується на внесенні нових елементів у різні аспекти навчального

процесу. Згідно з цим підходом, інновації включають не лише впровадження⁶⁴ нових технологій, але й трансформацію цілей, змісту, форм і методів навчання та виховання, а також удосконалення організації спільної діяльності педагогів і здобувачів.

Третій підхід до розуміння терміна "інновація" підкреслює, що не кожне нововведення може бути класифіковане як інновація. Дослідники Т.І. Шамова, П.І. Третьяков і Н.П. Капустін розрізняють поняття "інновація" і "нововведення", вказуючи на те, що інновація має глибший і комплексніший характер у порівнянні з нововведенням.

2. Процес інновацій у вищій освіті складається з кількох ключових етапів, які забезпечують впровадження нововведень від початкової ідеї до її реалізації і подальшого оцінювання. Ці етапи формують так званий «життєвий цикл інновацій», що включає різні стадії, які описують шлях нововведення від початку до кінця. Ось детальніше опис основних етапів цього процесу: Перший етап полягає у виникненні нової ідеї та розробці концепції нововведення.. На наступному етапі відбувається винахід, тобто створення нововведення у вигляді матеріального чи духовного об'єкта. Третій етап — реалізація нововведення, а четвертий характеризується розповсюдженням нововведення (зрілість). Наступний - п'ятий етап — насичення у конкретній галузі, що може закінчитися появою альтернативних нововведень або їх поглинанням ефективнішими системами. Шостий етап — занепад (крах, фініш), де нововведення вже не застосовується у нових умовах. Останній етап, іррадіація, пов'язаний із впливом нововведення на нові сфери.

3. Проаналізовано теоретико-методологічні засади управління інноваційною діяльністю ЗВО. Встановлено, що впровадження інновацій у ЗВО має на меті покращення якості навчання та зменшення витрат на досягнення освітніх результатів. Інноваційний процес у системі вищої освіти складається з кількох окремих інновацій, кожна з яких може бути самостійним процесом. Для забезпечення ефективності та якості нововведень важливо враховувати їх вплив на освітню галузь, конкретний навчальний

заклад та психологічну атмосферу всередині нього. Управління інноваційною⁶⁵ діяльністю у вищій освіті є самостійним видом управління, що забезпечує організованість інноваційних процесів у системі освіти.

4. Досліджено характер розвитку інноваційної діяльності у вищій освіті в умовах сучасних викликів. Визначено пріоритетні напрями для оновлення освітнього процесу, спрямовані на вирішення актуальних проблем в Україні. Наголошено на важливості залучення широких суспільних, місцевих та державних ресурсів для ефективної модернізації освітньої системи. Підкреслено важливість інтеграції інноваційних технологій у навчальні системи, що сприятиме появі нових навчальних систем і методів, зростанню ролі комп'ютерних та телекомунікаційних технологій. Основною метою інноваційних технологій є формування освітнього середовища, яке сприяє саморозвитку студентів та розвитку їх професійних компетенцій.

5. Було досліджено європейський досвід розвитку інноваційної діяльності у вищій освіті та можливості його адаптації для України. Виявлено ключові аспекти європейського виміру в освіті: європейська спрямованість, знання європейської історії та культури, мультикультуралізм, лінгвістичні компетенції, професіоналізм, людяність та оцінка якості. Зазначено основні проблеми впровадження рекомендацій Болонського процесу в Україні, зокрема, змістовні, нормативні, ресурсні, інформаційні та мовні бар'єри. Розв'язання цих проблем сприятиме зростанню мобільності та підвищенню конкурентоспроможності українських громадян у освітньому середовищі.

1. Авдєєв О. О. Адміністративні процедури здійснення державного контролю за діяльністю вищих навчальних закладів України. Форум права : електрон. наук. фах. вид. 2012. № 2. С. 9 - 14. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2012_2_3 (дата звернення: 14.08.2024).
2. Антонова О.Є. Освітнє середовище вищого навчального закладу як впливовий чинник розвитку обдарованості студентів Нові технології навчання: Зб. наук. праць. Навчально-виховне середовище та моральність у XXI столітті. Спец. Випуск. № 62. – Київ-Вінниця: Ін-т інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки, 2010.С. 24- 28.
3. Артёмов І.В. Інновації у вищій освіті: вітчизняний і зарубіжний досвід: навч.посіб. Ужгород: Серія «Євроінтеграція: український вимір», 2015. 40 с.
4. Барабась Д. Освітні інновації та їх імплементація в Україні. Науковий вісник Одеського національного економічного університету, 2016. № 3. С. 35-54. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nv_2016_3_5.
7. Барабась Д. Освітні інновації та їх імплементація. Науковий вісник Одеського національного економічного університету, 2016. №3. С. 35-54.
8. Бондарева К. І., Козлова О. Г. Педагогічний аналіз інноваційної діяльності вчителя: Науково-методичний посібник. Суми, 2001. 128 с.
9. Бочарова Ю.Г. Інноваційна інфраструктура: сутність, значення та класифікація. Вісник Інфраструктура ринку, 2017. №9. С. 9-13.
10. Братко М.В. Освітнє середовище вищого навчального закладу: функціональний аспект. Педагогічний процес: теорія і практика, 2015. № 1- 2. С. 11–17.
11. Буркова, Л. Ключ до управління: Класифікація педагогічних інновацій як елемент механізму керування інноваційним процесом в освіті. Директор школи,ліцею, гімназії, 2000. №1. С. 31 - 37.
12. Бурлаєнко Т.І. Ігрові форми навчання в формуванні економічної

13. Бачинська Є. М. Організаційний механізм формування інноваційного освітнього простору в регіоні [Електронний ресурс] / Євгенія Миколаївна Бачинська. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/NarOsv/2007-1/07bemorpr.htm>.

14. Вакуленко В.М. Види інновацій в освіті та їх класифікація. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Вип. 4. 2010. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/jpdf/Vnadps_2010_4_4.pdf

15. Відбулось засідання Групи супроводу Болонського процесу. Вища освіта : інформаційно - аналітичний портал. URL:<http://vnz.org.ua/novyny/podiyi/11142-vidbulos-zasidannja-grupy-suprovodu-bolonskogo-protsesu> (дата звернення: 15.08.2024).

16. Вісім кваліфікаційних рівнів замість одинадцяти: уряд прийняв національну рамку кваліфікацій. Міністерство освіти і науки України : офіц. веб-сайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/visim-kvalifikacijnih-rivniv-zamist-odinadcyati-uryad-prijnyav-nacionalnu-ramku-kvalifikacij>

17. Ворон Д. Л. Правові засади публічного адміністрування у сфері вищої освіти : дис. канд. юр. Наук. Ужгород, 2018. 193 с.

18. Даниленко Л.І. Менеджмент інновацій в освіті. К.: Шк. світ, 2007.120 с.

19. Даниленко Л.І., Сергєєва Л.М..Сучасні підходи до управління професійно-технічними закладами: Навчально-методичний посібник. К.: ТОВ «Етіс Плюс», 2007.104 с.

20. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : підручник. 2-ге вид., допов. Київ, 2012. С.352.

21. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. К., Академія, 2004.С. 352. URL: <https://skaz.com.ua/cultura/992/index.html>.

25. Домбровський Я. Інноваційна практика польських підприємств. Вісник Центр інновацій та розвитку, 2005. № 5. С.131.

26. Дубасенюк О. А. Інноваційні навчальні технології - основа

модернізації університетської освіти. Науковий збірник освітні інноваційні технології у процесі викладання навчальних дисциплін, 2004. С. 3-14.

27. Дубасенюк О. А. Інноваційні навчальні технології - основа модернізації університетської освіти. зб. наук.-метод. праць: Освітні інноваційні технології у процесі викладання навчальних дисциплін. Житомир: Вид-во ЖДУ, 2004. С. 14.

28. Дубасенюк О.А. Інновації в сучасній освіті. збірник науково-методичних праць: Інновації в освіті: інтеграція науки і практики. Житомир, 2014. С. 12-28.

29. Єльнікова Г. В. Наукові основи розвитку управління загальною середньою освітою в регіоні : монографія. Київ : ДАККО, 1999. 303 с.

30. Жерносек І. Педагогічний досвід: головні ознаки і критерії. Рідна школа, 1999. № 9. С. 9-13.

31. Жорнова О.Дискурс модернізації освіти : чи впізнана освітня. Вища школа, 2012. №1. С.32-42 .

32. Жукова В. О. Інноваційна модель розвитку вищого навчального закладу як чинник забезпечення високої якості підготовки фахівців. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки.2010. Вип. 17. С. 344–349.

33. Загальна декларація прав людини : резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 10.12.1948 р. № 217 А (III). Законодавство України : база даних / Верховна рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 21.08.2024).

34. Про вищу освіту: Закон України від 18.03.2020 №463-IX . Дата оновлення: 02.10.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 21.08.2020).

35. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 року № 40-IV Дата оновлення: 02.10.2021. 05.12.2012 URL:<https://www.zakon.rada.gov.u/> (дата звернення: 21.08.2024).

36. Захарченко С. М. Технології комп'ютерного тестування знань. Матеріали XLVI науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ, Вінниця, 22-

37. Зязюн І. А. Освітні технології у вимірах педагогічної рефлексії. Світло, 1996. № 1. С. 21-15.

38. Інновації у вищій освіті: глосарій термінів і понять / за ред. І.В. Артьомова; [уклад.: І.В. Артьомов, А.В. Шершун, С.В. П'ясецька-Устич]. Ужгород: ПП «АУТДОР – ШАРК», 2015. 160 с.

39. Климова Г. П. Інноваційний розвиток вищої освіти України: методологічний аспект аналізу. Право та інноваційне суспільство, 2013. № 1. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pric_2013_1_10

40. Кремень В. Г. Модернізація освіти – важливий чинник соціального, економічного і політичного розвитку України. Вісник НАН України, 2001. № 3. С. 15.

41. Кремень В. Г. Освіта і наука України: шляхом модернізації (факти, роздуми, перспективи). К. : Грамота, 2003. 216 с.

42. Кремень В. Г. Синергетика в освіті: контекст людиноцентризму : монографія. К. : Педагогічна думка, 2012. 368 с.

43. Кремень В. Україна: ідентичність у добу глобалізації (начерки міждисциплінарного дослідження). К. : Знання України, 2013. 415 с.

44. Куликова О. Активні методи навчання в підготовці фахівців книгознавчого профілю. Вісник Книжкової палати, 2014. №2. С. 3-6.

45. Лукашук М. А. Теоретико-методологічні засади дослідження інноваційних процесів в системі освіти. Гуманітарний вісник ЗДІА. 2018. № 72. С. 146-154.

46. Лазаренко І. Р. Формування іміджу освітнього закладу як управлінська інновація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.inter-pedagogika.ru/>. – Назва з екрану.

47. Лукановська А.В. Творчий потенціал особистості: структурні компоненти. Проблеми сучасної психології., 2010. № 8. С. 630– 644.

48. Мартиненко С. Європейський простір вищої освіти : тенденції розвитку пріоритети. Освітологія, 2013. № 2. С. 163–167.

49. Маслов В. І. Наукові основи та функції процесу управління загальноосвітніми навчальними закладами. навч. посіб. Т. : Астон, 2007. 150 с.

50. Мельникова О.В. Інновації у вищій освіті як чинник формування національної економіки знань. Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди «Економіка», 2014. № 14. С. 16-27.

51. Моляко В.О. Психологічна теорія творчості. Актуальні проблеми сучасної української психології: наукові записки Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. К., 2002. № 22. С. 221–229.

52. Науково-освітній потенціал нації: погляд у XXI століття / авт. кол. : В. Литвин (кер.), В. Андрущенко, С. Довгий та ін. ; [за заг. ред. В. Литвина]. К. : Навч. книга, 2003. Кн. 1 : Пріоритет інтелекту. 639 с.

53. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : Указ Президента України від 25.06.2013 р. № 344/2013 Законодавство України : база даних / Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#Text> (дата звернення: 21.05.2020).

54. Ніколаєв Є., Длугопольський О. Реформа вищої освіти України : реалізація профільного закону в 2014–2016 рр. Київ, 2016. URL: <https://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2016/12/HE-shadow-report-final.pdf> (дата звернення: 21.05.2024).

55. Ніколаєнко С. М. Теоретико-методологічні основи управління інноваційним розвитком системи освіти України : монографія. К. : Нац. торг.-екон. ун-т, 2008. 419 с.

56. Освітнє середовище як чинник становлення обдарованої особистості: монографія. К.; Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 228 с.

57. Паламарчук В. Ф. Педагогічні інновації: міфи та реалії // Директор школи, ліцею, гімназії. 2002. № 3. С.11-15.

58. Парпан У. М. Правова природа вищої освіти в Україні: теоретико-правовий вимір : дис. доктора юр. наук : Львів. 2018. 473 с.

59. Пашков В. Модернізація системи вищої освіти України в контексті становлення інформаційного суспільства та євроінтеграційного поступу. URL: https://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp2/filosofia/pashkov.pdf

60. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник. К.: Кондор, 2011. 628

61. Підласий І. П., Підласий А. І. Педагогічні інновації // Рідна школа, 1998. № 12. С. 23-27.
62. Пікельна В. С. Управління школою : у 2 ч. Х.: Основа, 2004. 112 с.
63. Погрібна Н. С. Педагогічні засади інноваційної управлінської діяльності : дис. канд. пед. наук, К., 2006. 201 с.
64. Пометун О. Енциклопедія інтерактивного навчання. К.: А.С.К., 2007. 144 с. URL: <http://www.twirpx.com/file/467588/>.
65. Попова О. В. Становлення і розвиток інноваційних педагогічних ідей в країні у ХХ столітті. Харків, 2001. 256 с.
66. Правові засади реалізації Болонського процесу в Україні : монографія / за заг. ред. В. Лугового, С. Калашнікової. Київ : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2014. 156с.
67. Програма дій щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти і науки України : наказ Міністерства освіти і науки України від 23.01.2004 р. № 49. Законодавство України : база даних / Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0049290-04#>
68. Рожнова Т.Є. Система менеджменту якості освіти в закладах вищої освіти в умовах конкурентного освітнього середовища Парадигмальна модель керівника сфери освіти у контексті євроінтеграційних процесів: матеріали Міжнародного форуму управлінської діяльності (18-19 травня 2019 року), м. Тернопіль. Тернопіль: КРОК, 2019. С. 95– 98.
69. Рожнова Т. Є. Управління професійно-технічним навчальним закладом на засадах інноваційних технологій: дис. канд. пед. наук. К., 2012. 285 с.
70. Сазоненко Г.С. Педагогіка успіху (досвід становлення акмеологічної системи ліцею). К.: Гнозис, 2004. 684 с.
71. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості вчителя. К., 1994. 344 с.
72. Сірий Є.В. Інноваційний розвиток освіти в Україні: розгортання

проблеми та засадницькі орієнтири. Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки : збірник наукових праць. К., 2010. С. 65 – 77. 72

73. Сірий Є. В. Інноваційний розвиток освіти в Україні: розгортання проблеми та засадницькі орієнтири. URL: <https://sociology.knu.ua/sites/default/files/library/elopen/aktprob.11.65.pdf> (дата звернення: 11.09.2024).

74. Сучасна війна: гуманітарний аспект [Електронний випуск Сучасний зарубіжний досвід активізації навчального процесу у вищій школі]. Режим доступу: <http://www.hups.mil.gov.ua/suchasna-vijnagumanitarnij-aspekt/>

75. Тесленко В.В. Формування творчої пізнавальної активності студентів вищих навчальних закладів. Освіта та розвиток обдарованої особистості. 2015. № 1(32). С. 5-11.

76. Телетов О. С. Особливості одержання знань у сучасному маркетинговому та соціокультурному просторі. Україна у світових глобалізаційних процесах: культура, економіка, суспільство : тези доповідей Міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 20–21 березня 2019 р.. М-во освіти і науки України; М-во культури України; Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ : Вид. центр КНУКиМ, 2019. С. 64–67

77. Телетов О.С. Практика партнерських стосунків кафедри маркетингу з підприємствами / О.С. Телетов // Розвиток маркетингу в умовах інформатизації суспільства [монографія] І розділ “Маркетингова освіта в Україні”. К. : КНЕУ. - 2018. С. 71-77.

78. Телетов О.С. Рекламна діяльність вищого навчального закладу / О.С. Телетов, М.В. Провозін // Маркетинг і менеджмент інновацій, 2011. №2. С. 53 - 64.

79. Рибкіна С. О. Професіоналізм у сфері публічного управління у контексті цілей вищої освіти. Публічне управління та регіональний розвиток. 2021. № 2. С. 476-492.

80. Третько В.В. Сучасні тенденції інноваційного розвитку системи вищої освіти в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2011. № 23. С. 186-188. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2011_23_66

81. Харківська А. А. Теоретичні і методичні засади управління інноваційним розвитком вищого навчального педагогічного закладу: дис. канд. пед. наук, 2012. 399с.

82. Соколова Е. Т. Теоретико-методологічні засади дослідження інноваційних управлінських форм у системі вищої освіти України. *Modern Economics*. 2021. № 29. С. 176-181.

83. Дух і Літера № 19. Університетська автономія. Спеціальний випуск. К., «Духі Літера», 2008. 368 с.

84. Чирва Г. М. Нормативно-правове регулювання діяльності закладів вищої освіти в Україні. Держава та регіони. Серія : Державне управління. 2019. № 2.С. 133–139.

85. Шевченко С. О. Розвиток державно-громадського управління якістю вищої освіти України в умовах входження до Болонського процесу. 2012. с.427.

86. Шишак А. Деструктиви становлення інноваційної системи України. Теорія та практика публічного управління та адміністрування у XXI сторіччі : матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю здобувачів вищої освіти та молодих вчених (м. Київ, 30 листоп. 2018 р.). Київ, 2018. С. 379-382. URL : <http://academy.gov.ua/pages/dop/198/files/9e0c6916-89d9-4e68-bae0-7122d804a470.pdf#page=379>» (дата звернення 26.01.2021).

87. Шишак А. Зарубіжний досвід сприяння інноваціям в публічному управлінні. Теорія та практика публічного управління та адміністрування у XXI сторіччі: матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю здобувачів вищої освіти та молодих вчених (м. Київ, 22 листоп. 2019 р.). Київ, 2019. С. 320-322. URL: <http://academy.gov.ua/pages/dop/198/files/4aa5a211-2abf-4e91-ac03-6618152145cd.pdf#page=321>» (дата звернення 26.09.2024).

88. Шишак А. О. Інноваційна діяльність органів публічного управління у забезпеченні сприятливого середовища для підприємництва. Мале та середнє підприємництво: проблеми і перспективи розвитку в Україні : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 17–18 листоп. 2016 р.). Київ, 2016. С. 91–98. URL: <http://econom.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/science/conferences/2016/Entrepreneurship/SMEissues.pdf#page=9>

1» (дата звернення 26.09.2024).

74

89. Шишак А. О. Інноваційні фактори сталого розвитку. Міжнародна безпека у світлі сучасних глобальних викликів 2019: зб. наук. пр. Mykolas Romeris University. (м. Вільнюс, 10 червн. 2019 р.). Vilnius, 2019. С. 224-227. 13 URL:

<https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16759/9789955199632.pdf#page=225>» (дата звернення 26.01.2021)

90. Шишак А. О. Сучасні моделі публічного управління як основа інноваційного розвитку в Україні. Економічна стратегія та політика реалізації європейського вектору розвитку України: концептуальні засади, виклики та протиріччя: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 25 травн. 2018 р.). Київ, 2018. С. 257-259. URL: http://econom.univ.kiev.ua/wpcontent/uploads/2018/05/ced_conference18_materials.pdf#page=258»

91. Artomova, I.V. and others (2015), Innovatsii u vyshchii osviti: hlosarii terminiv i poniat [Innovations in higher education: a glossary of terms and concepts], PP«AUTDOR – ShARK», Uzhhorod, Ukraine, p.160.

92. Harold Silver Managing to Innovate in Higher Education// British Journal of Educational Studies. 1999. vol. 47. p. 145-156.

93. LaTefy Schoen, Lance D. Fusarelli Innovation, NCLB, and Fear Factor: The Challenge of Leading 21st Century Schools in an Era of Accountability// Educational Policy. 2008. vol. 22 p. 181-203.

94. Kulykova, O. (2014), "Active methods of training in the training of specialists in book science", Visnyk Knyzhkovoï palaty, vol. 2, pp. 3-6.

95. Nicholls A. Managing Educational Innovations [Текст] / A. Nicholls – London, 1983. 276 p

96. Tomlison J. Cultural Imperialism. Baltimore : Johns Hopkins University Press, 1991. 187 p.

ДОДАТОК